

SAVONIA

OPINNÄYTETYÖ - YLEMPI AMMATTIKORKEAKOULUTUTKINTO
SOSIAALI-, TERVEYS- JA LIIKUNTA-ALA

MONIALAINEN LIIKKUVA TUKI ASUNNOTTOMUUDEN ENNALTAEHKÄISYN KEINONA

Kehittämissuunnitelma

TEKIJÄ/T: Virpi Kilpeläinen

Koulutusala Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala	
Koulutusohjelma/Tutkinto-ohjelma Sosionomin tutkinto-ohjelma	
Työn tekijä(t) Virpi Kilpeläinen	
Työn nimi Moniammatillinen liikkuva tuki asunnottomuuden ennaltaehkäisyn keinona –kehittämissuunnitelma	
Päiväys	1.4.2020
Sivumäärä/Liitteet	45 / 1
Ohjaaja(t) Markku Viita ja Anne Waldén	
Toimeksiantaja/Yhteistyökumppani(t) Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn kuntastrategiat –Varhainen välittäminen, osallisuus ja asumisen tuki -hanke, Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARA	
<p>Tiivistelmä</p> <p>Opinnäytetyö oli osa Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn kuntastrategiat -Varhainen välittäminen, osallisuus ja asumisen tuki -hankkeen kehittämistyötä. Opinnäytetyö toteutettiin Kuopion osahankkeessa. Opinnäytetyössä tuotettiin tietoa käytännön asunnottomuustyön asiantuntijoiden arjessa havaitsemista monialaisen liikkuvan tuen tarpeista ja laadittiin kehittämissuunnitelma monialaisesta liikkuvasta tuesta asunnottomuuden ennaltaehkäisy työhön.</p> <p>Opinnäytetyö oli tutkimuksellinen kehittämistyö, jossa kerättiin tietoa teoriasta sekä eri asiantuntijoilta ja käytännön toimijoilta sekä kokemusasiantuntijoilta laadullisen tutkimusmenetelmän avulla. Saadut aineistot koottiin puu-analyysin mukaisiin ongelma- ja tavoitepuu malleihin. Kehittämissuunnitelman laadinnassa käytettiin sovelletusti loogista viitekehystä eli logical framework approach-mallia (LFA)</p> <p>Opinnäytetyössä todettiin terveydellisten, yksilöllisten ja rakenteellisten tekijöiden aiheuttavan asunnottomuutta tai sen uhkaa. Mielenterveys-, riippuvuus- ja neuropsykiatriset vaikeudet olivat yleisimpiä terveydellisiä ongelmia. Yksilöllisiä vaikeuksia aiheuttivat taloudelliset ja sosiaaliset ongelmat sekä motivaation puute. Palveluiden sekto-roituneisuus, niiden vaikea saavutettavuus pitkien välimatkojen kanssa olivat rakenteellisia ongelmia, joita voitaisiin vähentää monialaisella koordinoitulla liikkuvalla yhteistyöllä. Kehittämissuunnitelma voi toimia apuna kehittämistoiminnan käynnistämiseen tarvittavan rahoituksen hakemisessa.</p> <p>Monialaisen liikkuvan tuen kehittämissuunnitelman avulla kannattaa kokeilla toimintaa käytännössä sekä tutkia sen vaikuttavuutta.</p>	
Avainsanat asunto ensin -periaate, asunnottomuus, asunnottomuuden ennaltaehkäisy, moniammatillisuus	

Field of Study Social Services, Health and Sports			
Degree Programme Degree Programme in Social Services			
Author(s) Virpi Kilpeläinen			
Title of Thesis Multidisciplinary Floating Support in the Prevention of Homelessness – a Development Plan			
Date	8.4.2020	Pages/Appendices	45/1
Supervisor(s) Markku Viita and Anne Waldén			
Client Organisation /Partners Municipal Strategies to Prevent Homelessness – Early Intervention, Social Inclusion and Supported Housing -project, The Housing Finance and Development Centre of Finland, ARA			
<p>Abstract</p> <p>This thesis was part of the development work of the project Municipal Strategies to Prevent Homelessness -Early Intervention, Social Inclusion and Supported Housing. The thesis was carried out as a subproject in Kuopio. The thesis gathered and provided information on the needs of multidisciplinary floating support perceived by homelessness experts in their practical everyday work. A development plan was also prepared for this work.</p> <p>The thesis was a research based development work. Data were collected using a qualitative research method. The material was obtained from theory, various experts and workers in the field, as well as experience experts. The obtained data were compiled into problem and target tree models. The logical framework approach (LFA) was used in the preparation of the development plan.</p> <p>In the thesis health, individual and structural factors were identified as causes of homelessness. Mental health, addiction, and neuropsychiatric difficulties were the most common health problems. Individual difficulties were caused by economic and social problems and a lack of motivation. The sectorisation of services and their difficult accessibility with long distances were structural problems that could be reduced by multidisciplinary and coordinated floating cooperation.</p> <p>Multidisciplinary floating support is worth experimenting with in practice and doing research on its effectiveness.</p>			
<p>Keywords</p> <p>Housing First principle, homelessness, prevention of homelessness, multidisciplinary</p>			

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	5
2	OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT	6
2.1	Asunto ensin -periaate asunnottomuustyössä	7
2.2	Asunto ensin -periaate hallitusten toimenpideohjelmien myötä käytäntöön.....	10
2.3	Asunnottomuuden ennaltaehkäisy kuntastrategiat -hanke.....	12
3	ASUNNOTTOMUUS ILMIÖNÄ	14
3.1	Kuka on asunnoton henkilö.....	14
3.2	Miksi asunnottomaksi joudutaan	16
3.2.1	Sektoroidut palvelut ja rakenteet asunnottomuuden syynä	18
3.2.2	Terveydelliset ongelmat asunnottomuuden syynä.....	19
3.2.3	Yksilöön liittyvät tekijät asunnottomuuden syynä.....	20
3.2.4	Elämän yllättävät tapahtumat asunnottomuuden syynä	20
4	ASUNNOTTOMUUDEN ENNALTAEHKÄISY	21
4.1	Asumisen turvaaminen ennen asunnottomuutta (PRE)	22
4.2	Asunnottoman tilanteen pahenemisen ehkäiseminen (IN).....	23
4.3	Asunnottomuuden uusiutumisen estäminen (POST)	23
4.4	Asumissosiaalinen työ	24
4.5	Moniammatillinen liikkuva työ	25
5	TUTKIMUKSELLISEN KEHITTÄMISTYÖN TOTEUTUS	28
5.1	Opinnäytetyön tavoite ja tarkoitus.....	28
5.2	Tutkimusmenetelmä.....	29
5.3	Aineiston keruumenetelmä	30
5.4	Aineiston analysointi	30
5.5	Eettisyys ja luotettavuus.....	33
6	TULOKSENA KEHITTÄMISSUUNNITELMA.....	35
7	POHDINTA.....	39
	LÄHTEET	41

1 JOHDANTO

Suomessa on tehty pitkään suunnitelmallista asunnottomuustyötä ja työ tulee jatkumaan kovin tavoittein. Nykyiseen (2019) hallitusohjelmaan on kirjattu, että asunnottomuus tullaan puolittamaan hallituskauden aikana ja poistamaan kahdessa hallituskaudessa. Vuodesta 2008 lähtien on toteutettu valtioneuvoston asettamien toimenpideohjelmien mukaista työtä ensin pitkäaikaisasunnottomuuden poistamiseksi ja viimeiset vuodet asunnottomuuden ennaltaehkäisyksi. Seuraava asunnottomuustyön yhteistyöohjelma on juuri valmisteilla ja siinä yhtenä kehittämiskohteenä on asunnottomuustyön monialainen liikkuva tuki. Tämä opinnäytetyö on ajankohtainen ajatellen tulevan asunnottomuuden yhteistyöohjelman painotuksia.

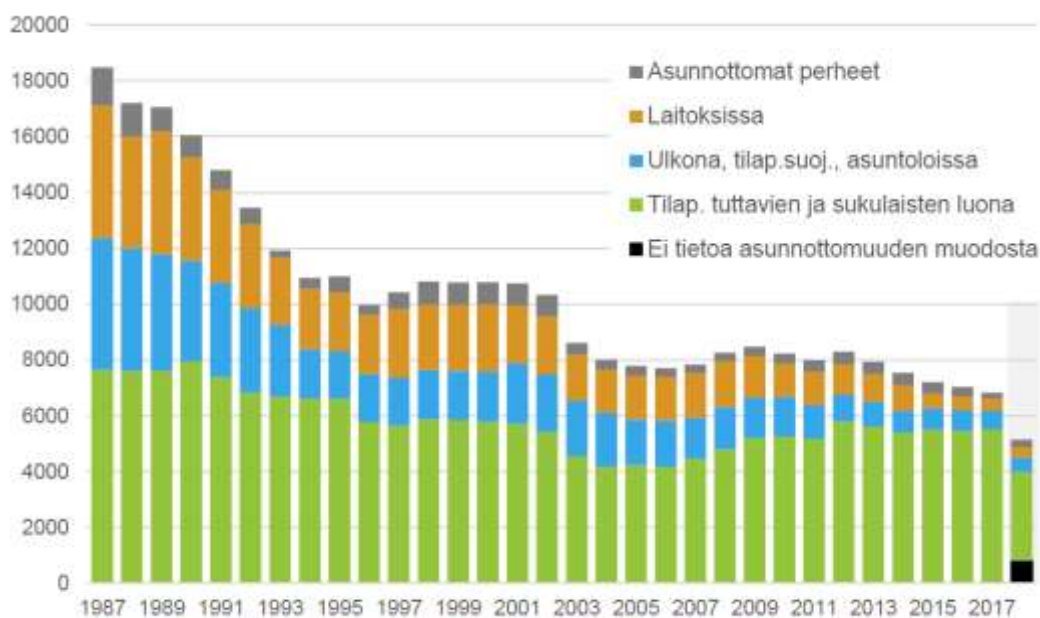
Asunnottomuus on inhimillinen, sosiaalinen ja yhteiskunnallinen ongelma, joka aiheuttaa suuria kustannuksia yhteiskunnalle. Palvelujen sektoroituminen ja pirstaleisuus aiheuttavat yksilöllisten ja terveydellisten syiden lisäksi asunnottomuutta. Asunnottomat ja asunnottomuuden uhan alla olevat henkilöt tarvitsevat usein monia eri palveluja. Asunnottomuuden jälkeen saadun asunnon säilyttämiseksi tai asunnottomaksi jäämisen ehkäisemiseksi osa henkilöistä tarvitsee tukea kotiin. Aikaisemmissa tutkimuksissa ja asunnottomuustyöhön liittyvässä keskustelussa on tullut esille monialaisen liikkuvan tuen tarve asunnottomuustyössä.

Asunto ensin -periaate on Suomessa käytössä oleva asunnottomuustyön malli, jossa asumisen katsotaan olevan perusoikeus. Periaatteen mukaisesti asuminen ja tuki pitää eriyttää toisistaan ja asiakkaalla tulisi olla oikeus asuntoon, vaikka hän kieltäytyisi tuesta. Asunto ensin -periaatteen mukaisessa työssä suuri rooli on asiakkaan itsemääräämisoikeudella, jolloin asiakas tulee olla keskiössä tukitoimia suunniteltaessa. Jotta asunnottomuuden ennaltaehkäisyn panostamisen tärkeyden voi ymmärtää täytyy tietää jotain asunnottomuudesta ilmiönä. Teoriaosuudessa käsitellään Suomen asunnottomuustyön kehittymistä, asunnottomuutta ilmiönä, asunnottomuuden ennaltaehkäisyä ja monialaisen työn merkitystä. Tästä kokonaisuudesta kehittyy tarvittava tietopohja. Tässä opinnäytetyössä asunnottomuuden ennaltaehkäisyä katsotaan asunnottomuuspolun mukaisesti, jolloin työtä tehdään asumisen turvaamiseksi, asunnottomuuden aikana ja asunnottomuuden uusiutumisen estämiseksi.

Tämä opinnäytetyö oli osa Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn kuntastrategiat -Varhainen välittäminen, osallisuus ja asumisen tuki -hankkeen kehittämistyötä. Työn toimeksiantajana on kyseisen hankkeen hallinnoija Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARA. Opinnäytetyön tarkoituksena on monialaisen liikkuvan tuen kehittäminen asunnottomuuden ennaltaehkäisyn keinoksi. Opinnäytetyön tavoitteena on tuottaa tietoa käytännön asunnottomuustyön asiantuntijoiden arjessa havaitsemista monialaisen liikkuvan tuen tarpeista ja laatia kehittämissuunnitelma monialaisesta liikkuvasta tuesta asunnottomuuden ennaltaehkäisy työhön. Tätä varten selvitetään, millaisia tuen tarpeita asunnottomuuden uhan alla olevilla henkilöillä on ja mitkä tahot voivat tarpeisiin vastata. Lisäksi etsitään vastausta siihen, millä keinoilla saadaan tarvittavat palvelut asunnottomuuden uhan alla oleville henkilöille koordinoitusti. Opinnäytetyön tuloksena laadittu kehittämissuunnitelma voi toimia apuna kehittämistoiminnan käynnistämiseen tarvittavan rahoituksen hakemisessa.

2 OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT

Asunto on yksi ihmisen perustarpeista, joka on lähes edellytys muulle elämälle. Perustuslaissa on määritelty: ”Julkisen vallan tehtävänä on edistää jokaisen oikeutta asuntoon ja tukea asumisen oman toimista järjestämistä” (Suomen perustuslaki 11.6.1999/731, § 19). Oikeus asuntoon ei ole kuitenkaan subjektiivinen oikeus. Suomessa oli Asumisen rahoitus – ja kehittämiskeskus, ARA:n (2019a) tilaston mukaan asunnottomana vuonna 2018 yhteensä 5482 henkilöä. Alla olevassa taulukossa (Kuvio 1) on ARA:n tilastojen mukaan esitetty asunnottomien määrä Suomessa vuodesta 1987 lähtien. Vuoden 2018 tilasto ei ole vertailukelpoinen aikaisempien vuosien kanssa, koska Helsinki tarkensi asunnottomien määrän laskentatapaansa vuonna 2018. Näin ollen Helsingissä olleiden asunnottomien määrä laski huomattavasti. Muualla Suomessa asunnottomien määrä pysyi vuonna 2018 lähes ennallaan edelliseen vuoteen verrattuna. (ARA 2019a.)

Kuvio 1. Asunnottomien määrä Suomessa vuosina 1987-2018. (Lähde ARA 2019a)

Asunnottomuus on inhimillinen, sosiaalinen ja yhteiskunnallinen ongelma. Se on monitahoinen asia, johon on hyvin haasteellista vaikuttaa. Asunnottomuutta aiheuttavat monet seikat, jotka voivat olla rakenteellisia, yksilöllisiä, terveydellisiä tai äkillisistä tilanteista johtuvia. Asunnottomuuden myötä ihmisen huono-osaisuus lisääntyy ja ongelmat kärjistyvät, koska elämänhallinta on vaikeaa ilman asuntoa. Tämä toimii myös toisinpäin eli elämänhallinnan puutteet vaikuttavat asumisessa onnistumiseen. (Saari 2015, 136-144, Lehtonen & Saarinen 2008, 10.) Opinnäytetyössä määritellään luvussa kolme tarkemmin, kuka on asunnoton ja asunnottomuuden syyt.

Asunnoton henkilö käyttää tutkitusti muuta väestöä enemmän yhteiskunnan palveluja. Kansainvälisen tutkijaryhmän tekemässä tutkimuksessa arvioitiin asunnottomuuden johtuvien kustannusten olevan 17 000-52 000 euron välillä vuodessa. Kustannukset vaihtelevat asunnottoman elämän tilanteesta ja käytetyistä palveluista riippuen. Kustannuksia aiheuttavat terveydenhuolto, sairaalapäivät, hätmajoitus, pidätykset, hädöt ja monien muiden palvelujen käyttö. (Pitkänen & Harju & Törmä & Huotari & Mayer & Pyykkönen 2019, 69.) Suomessa tehdyn tutkimuksen mukaan asunnoton henkilö tulee maksamaan yhteiskunnalle noin 15 000 euroa vuodessa. (Jyväskylän yliopisto, Tampereen teknillinen yliopisto & Kaupunkitutkimus TA Oy 2011.) Karkeasti laskettuna kustannukset ovat olleet vuonna 2018 yhteiskunnalle vähintään noin 82 miljoonaa euroa, kun asunnottomia oli yhteensä kyseisenä vuonna 5482 henkilöä. Tämän lisäksi tulee laskea vielä hädöistä aiheutuneet kustannukset, jotka ovat noin 5 000 -15 000 euroon hädöä kohden (Jyväskylän yliopisto, Tampereen teknillinen yliopisto & Kaupunkitutkimus TA Oy 2011). Vuonna 2018 valtakunnanvoudin tilaston mukaan toimitettiin Suomessa yhteensä 3886 hädöä (Valtakunnanvoudinvirasto 2019, 40). Hädöistä aiheutuneet kustannukset ovat olleet noin 19 – 58 miljoonaa euroa. Puhutaan siis todella isoista yhteiskunnallisista kustannuksista puhumattakaan inhimillisistä kärsimyksistä. Asunnottomuuden poistamiseen ja ennaltaehkäisyyn kannattaa panostaa, jotta asunnottomuudesta aiheutuvia kustannuksia saadaan pienemmiksi.

2.1 Asunto ensin -periaate asunnottomuustyössä

Asunto ensin -periaate on asunnottomuustyön malli, jossa pyritään järjestämään ensin asunto ja sen jälkeen tarvittavat tuet sosiaalisten ja terveydellisten ongelmien ratkaisemiseksi. Aikaisemmin Suomessa oli asunnottomuustyössä käytössä portaittainen malli, jossa pyrittiin kuntouttamaan asunnoton asuttamiskelpoiseksi. Tässä portaittaisessa mallissa asunnottoman piti "ansaita" asunto raittiudella, hoitoon sitoutumisella ja elämän hallinnan taitojen oppimisella ennen asunnon saantia. Ongelmana portaittaisessa mallissa oli asiakkaiden jollekin tasolle järjestelmässä jumittuminen ja häädetyksi tuleminen tiukkojen sääntöjen takia. (Asunto ensin 2018) Asunto ensin -periaatteessa asunto mahdollistaa asunnottoman muiden ongelmien ratkaisemisen (Fredriksson & Kaakinen 2018,117).

Asunto ensin -periaate on lähtenyt Yhdysvalloista (1992) Pathways to Housing organisaatiosta, jonka perusti tohtori Sam Tsemberis. Tämä Tsemberiksen malli tunnetaan PHF (Pathways Housing First) mallina, jossa kantavana ajatuksena on ihmisoikeudet, kunnioitus ja empatia ihmisiä kohtaan. PHF -mallissa on viisi periaatetta, jotka ovat oikeus asuntoon ilman vaatimuksia, itsemääräämisoikeus, kuntoutuminen, yksilöity ja henkilökohtainen tuki sekä sosiaalinen ja yhteisöllinen integraatio. (Pathways to Housing s.a.) PHF -mallissa asunnot vuokrataan hajautetusti normaalista asuntokannasta. Asunnon saannin jälkeen tarjotaan kotiin vietävää liikkuvaa tukea asiakkaan tarpeen mukaan. Tämä malli luotiin erityisesti niille asunnottomille, jotka tarvitsevat paljon apua. (Pitkänen & Harju & Törmä & Huotari & Mayer & Pyykkönen 2019, 16.)

Asunto ensin -periaate on levinnyt vuosien saatossa erilaisten kokeilujen ja niistä saatujen positiivisten tutkimustulosten myötä. Euroopassa vahvana asunnottomuustyön edistäjänä on Euroopan asunnottomuustoimijoiden kattojärjestö FEANTSA, jossa Suomi on vahvasti edustettuna. FEANTSA on laatinut Housing First Guide Europe-oppaan, jossa asuminen on kaiken lähtökohta. Oppaassa kuvataan (kuvio 2) asunto ensin periaatetta kahdeksan ydinperiaatteen avulla (Pleace 2016, 13).

Kuvio 2. Asunto ensin mallin ydinperiaatteet (Pleace 2016,13).

Periaatteen mukaisesti asuminen järjestetään ensimmäisenä ilman, että asunnottoman pitäisi sitoutua hoitoon tai päihteiden käytön lopettamiseen. Asiakkaan tulee kuitenkin noudattaa vuokralaisen normaaleja velvollisuuksia. Asiakkaan valinnanvapaus ja itsemääräämisoikeus määrittää sen, että hän voi tehdä omia valintojansa omasta elämästään ja tuesta, jota ottaa vastaan. Kun asuminen erotetaan hoidosta, ei voida vaatia asiakasta sitoutumaan hoitoon tai kuntoutukseen, asunnon saannin tai sen säilyttämisen ehtona. Näin ihmisen perusoikeus asuntoon ei vaarannu. Toipumisorientaation periaate tähtää kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin. Kokonaisvaltainen hyvinvointi tulee fyysisen ja psyykkisen terveyden, sosiaalisen tuen ja yhteisöllisyyden avulla. (Pleace 2016, 29-33.)

Asunto ensin -periaatteessa pyritään vähentämään haittoja, joita voi aiheuttaa esimerkiksi päihteiden käyttö. Asiakkaan ei ole tarpeellista lopettaa kokonaan päihteiden käyttöä vaan pyritään siihen, että päihteiden käytöstä olisi vähemmän haittaa niin asiakkaalle itselleen kuin ympäristölle. Periaatteen mukaisesti tarjotaan tukea ja hoitoa ilman vaatimusta päihteettömyydestä. Aktiivisen sitoutumisen periaatteen painopisteenä on vahvistaa asiakkaan uskoa siihen, että toipuminen on mahdollista ilman painostamista. Tämän tarkoituksena on pyrkiä kiinnittämään asiakas tukeen, jota hän tarvitsee. Yksilökeskeisen suunnittelun ydin on, että tarjottava tuki ja hoito suunnitellaan aina asiakkaan yksilöllisiin tarpeisiin. Tuen tulee olla joustavaa, jotta se pystyy vaihtelevaan asiakkaan yksilöllisen tarpeen mukaan. (Pleace 2016, 34-36.)

Suomen asunto ensin mallia kehitettäessä 2000-luvulla ei tiedetty alkuperäisestä PHF -mallista, vaan lähdettiin etsimään ratkaisua pitkäaikaisasunnottomuuteen ja asuntoloiden vähentämiseen (Fredriksson & Kaakinen 2018,113; Kaakinen 2013, 16). Suomen todennäköisesti ensimmäinen määrittely Asunto ensin -periaatteelle on Nimi ovelsa -raportin: ”Sosiaalisten ja terveydellisten ongelmien ratkaiseminen ei ole edellytyksenä asumisen järjestämiselle, vaan asunto on edellytys, joka mahdollistaa myös asunnottomana olleen henkilön muiden ongelmien ratkaisemisen.” (Kaakinen 2013, 16). Suomen asunto ensin -periaatteessa on samoja periaatteita kuin PHF -mallissa, mutta työskentely

painottui alussa enemmän asumisyksiköihin. Tästä Suomessa käytössä ollutta mallia kutsutaan Communal Housing First eli CHF malliksi. (Lehikoinen 2015, 15.) Merkittävintä suomalaisessa mallissa on asuntoloiden muuttuminen asumisyksiköiksi, joissa asuminen perustuu vuokrasopimukseen

Näiden mallien välillä on havaittavissa sekä yhtäläisyyksiä että eroavaisuuksia. Pleave (2012) on verrannut malleja toisiinsa ja todennut, että molemmat tarjoavat pysyvää asumista. CHF -mallissa on havaittu asiakkaan haluavan yleensä siirtyä toisenlaiseen asumismuotoon omien resurssiensa lisääntyessä ja kuntoutumisensa edetessä. Asumisyksiköissä tapahtuvassa mallissa palveluiden ja asumisen eriyttäminen on haasteellista, koska asumisyksiköissä harvoin voi asua aidosti ilman palveluita, vaikka asuminen olisikin vuokrasuhteista. Kustannussyyt aiheuttavat molemmissa malleissa haasteita, eikä asiakkaan valinnanvapaus ja itsemääräämisoikeus näin täysin toteudu. Pleave (2012) tuo esille CHF -mallin haasteen, jossa koetaan asumisyksikössä asumisen aiheuttavan eriytymistä ja ongelmia normaaliin asuinympäristöön integroitumisessa. (Pleave 2012, 22-24.) Nykyään myös Suomessa suurin osa asunnoista on hajasijoitettuja. Hajasijoitettujen asuntojen on havaittu aiheuttavan asiakkaan eristäytymistä omiin oloihinsa ja näin yksinäisyyden lisääntymistä. (Fredriksson & Kaakinen 2018, 131-132.) Näistä tulkintojen eriävyyksistä voidaan vetää johtopäätös siitä, että tarvitaan yksilöllisiä ratkaisuja. Kaikki asiakkaat eivät eristäydy ja koe yksinäisyyttä hajasijoitetuissa asunnossa eivätkä kaikki asumisyksikön asiakkaat eriydy ja koe vaikeuksia normaaliin ympäristöön integroitumisesta.

PHF – ja CHF -mallissa on eroavaisuuksia, jotka selittyvät toimintaympäristön erilaisuudella ja kohderyhmien erolla. PHF -malli luotiin mielenterveyskuntoutujien asumisratkaisuksi pitkän sairaalahoidon jälkeen, jossa tuki järjestettiin määritellyn moniammatillisen ryhmän avulla. CHF -mallin ensimmäinen kohderyhmä oli moniongelmaiset pitkäaikaisasunnottomat, joiden tuki räätälöitiin asiakkaan yksilökohtaisista tarpeista ja hyödynnettiin olemassa olevia sosiaali- ja terveydenhuollon peruspalveluja. (Fredriksson & Kaakinen 2018, 131-132.)

Erialaisten asunto ensin mallien hyödyistä sekä niiden hyödynnettävyydestä että kopioimisesta suoraan toisen maan asunnottomuustyöhön käydään kriittistä keskustelua. Eri alueilla on omanlaiset tarpeet ja ilmiöt asunnottomuudessa, joten suoraan mallien kopioimista ei voi toteuttaa. Tärkeintä on räätälöidä tarpeeseen sopiva malli. (Kaakinen 2013, 19-20.) Kaakisen (2013) mukaan asunto ensin ajatus tulisi ymmärtää laajana käsitteenä ja palvelufilosofiana. Pleave on pitkälti samalla kannalla Kaakisen kanssa, koska hänen mukaansa ei kannata liikaa keskittyä määrittelemään asunto ensin -periaatteen oikeellisuutta vaan tärkeimpänä on ymmärtää ajatus ja toteuttaa tehokkaita ratkaisuja asunnottomuuden poistamiseksi. (Kaakinen 2013, 19-20.)

Haasteita asunto ensin -periaatteen noudattamisessa on havaittu Suomessa tehdyssä arvioinnissa. Periaatteen on arvioitu olevan helpommin toteutettavissa asumisyksiköissä kuin hajasijoitetuissa asunnoissa. Asunto ensin -periaatteen mukaisessa vuokrasopimukseen perustuvassa mallissa ei asiakkaan tarvitse ottaa tukea vastaan. Hajasijoitettuihin vuokra-asuntoihin on sijoitettu haasteellisimpia asunnottomia, jotka tuen puutteen tai siitä kieltäytymisen tai muun syyn vuoksi on aiheuttanut ongelmia sekä kustannuksia vuokranantajille. Asunto ensin -periaatteen toteuttamisessa on havaittu

laatupoikkeamia, jolloin palvelut eivät välttämättä ole olleet asiakkaan tarpeiden mukaisia ja vuokrasopimukset ovat olleet määräaikaisia tai tuki on sidottu asumiseen. (Pitkänen ym. 2019, 63-64.) Näiden poikkeaminen vuoksi Suomeen on laadittu asunto ensin -laatusuositukset. Laatusuosituksissa on avattu Asunto ensin -periaatteen toteutumisen keinoja viiden eri periaatteen mukaisesti:

Periaate 1: Asunto ensin mallin rakenne

”Selkeillä rakenteilla, ohjeistuksilla ja johtamisella luodaan edellytykset suunnitelmalliselle ja tuloksekkaalle toiminnalle.”

Periaate 2: Itsenäisen asumisen mahdollistaminen, asumisen ja palveluiden eriyttäminen

”Asunto ensin -palveluissa asuminen perustuu lähtökohtaisesti huoneenvuokralakiin. Palvelut sovitaan asumisesta erillään”

Periaate 3: Valinnanvapaus ja vaikutusmahdollisuudet

”Asukkaalla on mahdollisuus vaikuttaa hänen elämäänsä koskeviin päätöksiin ja antaa niistä palautetta”

Periaate 4: Kuntoutuminen ja voimaantuminen

”Kuntoutuminen ja voimaantuminen tapahtuvat asukkaan omilla ehdoilla”

Periaate 5: Yhteiskuntaan ja yhteisöihin integroituminen

”Koti on perusta elämän järjestämiselle, osallisuuden kokemukselle ja ympäristöön kiinnittymiselle.”

(Verkostokehittäjät -hanke 2017)

Tässä opinnäytetyössä käytetään asunto ensin -periaatetta ohjaavana teemana. Opinnäytetyössä asunto ensin -periaatteen mukaisesti lähdetään sitä näkökulmasta, että asunnottomalle tarjotaan ensin asunto ja räätälöidään tarvittava tuki asumisen varmistamiseksi. Opinnäytetyössä näkökulmana on myös asunnottomuuden ennaltaehkäisy eli tukea voidaan tarjota jo asunnottomuuden uhattessa.

2.2 Asunto ensin -periaate hallituksien toimenpideohjelmien myötä käytäntöön

Lähes kaikissa hallitusohjelmissa 1980-luvulta saakka on ollut tavoitteena asunnottomuuden vähentäminen tai sen poistaminen (Lehtonen & Salonen, 2008, 3). Asunto ensin -periaatteesta tuli suomalaisen asunnottomuuden poistamiseen tähtäävän politiikan keskeisin perusta vuonna 2008 valtioneuvoston pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishohjelmasta tehdyn periaatepäätöksen myötä (Kaakinen 2013,17). Kyseiseen periaatepäätökseen sisältyi keskeisiä elementtejä asunto ensin -periaatteesta (Fredriksson & Kaakinen 2018,116-117). Suomessa on tähän mennessä toteutunut kolme asunto ensin periaatteeseen pohjautuvaa toimenpideohjelmaa vuosien 2008 – 2019 välisenä aikana.

Toimenpideohjelmat keskittyivät pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämiseen ja asunnottomuuden ennaltaehkäisemiseen. Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelmat (PAAVO I ja II) keskittyivät pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämiseen vuosina 2008-2015. Näiden PAAVO -kausien jälkeen vuosina 2016-2019 toteutettiin Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn toimenpideohjelma (AUNE). (Fredriksson & Kaakinen 2018, 113-115.) Työskentely asunnottomuuden poistamisen eteen jatkuu nykyisen hallitusohjelman (2019) myötä. Hallitusohjelmaan on asetettu tavoitteet asunnottomuuden puolittamisesta hallituskauden aikana ja poistamisesta kahdessa hallituskaudessa vuoteen 2027 mennessä. (Valtioneuvosto 2019, 53).

Ensimmäisen asunto ensin -periaatteeseen pohjautuvan toimenpideohjelman (PAAVO I) tavoitteena oli puolittaa pitkäaikaisasunnottomuus. Ohjelman aikana keskityttiin poistamaan erityisesti katuasunnottomuutta ja asumista asuntoloissa. Pitkäaikaisasunnottomuuden määrittelyssä havaittiin ohjelman aikana olevan erilaisia tulkintoja, joten Pitkänen (2010) teki selvityksen pitkäaikaisasunnottomuuden määrittelystä ja tilastoinnista. Tehdyn selvityksen avulla on Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARA kiteyttänyt pitkäaikaisasunnottomuuden seuraavasti:

” Pitkäaikaisasunnottomalla tarkoitetaan asunnottomia, jolla on asumista olennaisesti vaikeuttava sosiaalinen tai terveydellinen ongelma, kuten velka-, päihde- tai mielen-terveysongelma, ja jonka asunnottomuus on pitkittynyt tai uhkaa pitkittyä tavansaomaisten asumisratkaisujen toimimattomuuden ja sopivien tukipalvelujen puuttumisen vuoksi. Asunnottomuus on pitkäaikaista, kun se on kestänyt vähintään yhden vuoden tai henkilö on ollut toistuvasti asunnottomana viimeisen kolmen vuoden aikana. ”

(ARA 2019a,14)

Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma PAAVO II (2012– 2015) oli jatkoa edelliselle Paavo I ohjelmalle. Ohjelman tavoitteena oli poistaa pitkäaikaisasunnottomuus ohjelmakauden aikana. Tähän pyrittiin kohtuuhintaisen asuntotuotannon, tukiasumisen ja hoitopaikkojen kohdentamisella pitkäaikaisasunnottomille. Samalla kehitettiin tukimalleja hajautettuun asumiseen ja tehostettiin asunnottomuuden ennaltaehkäisyä. Näiden Paavo -kausien aikana jalkautettiin asunto ensin -periaate asunnottomuustyöhön. Pitkäaikaisasunnottomuus laski kausien aikana noin 35 %. (Karppinen & Fredriksson 2016,3.)

Näiden PAAVO I ja PAAVO II -kausien (2008 – 2015) jälkeen käynnistettiin valtioneuvoston päätöksellä asunnottomuustyön toimenpideohjelma asunnottomuuden ennaltaehkäisemiseksi. Tämä Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn toimenpideohjelma (AUNE) toteutettiin vuosina 2016 - 2019. (Fredriksson & Kaakinen 2018, 113-115.) AUNE -ohjelman tavoitteena oli jatkaa asunnottomuuden vähentämistä ennaltaehkäisevin keinoin ja torjua asunnottomuuden uusiutumista. Ohjelman aikana kohdennettiin kohtuuhintaista asuntotuotantoa asunnottomuustyöhön, laadittiin ennaltaehkäiseviä asunnottomuussuunnitelmia, vahvistettiin asumisneuvontaa ja lisättiin asumissosiaalisen työn osamista sekä vahvistettiin kokemusasiantuntijuutta. (Karppinen 2020, 2.)

Suomen asunto ensin- periaatteeseen nojautuvista asunnottomuusohjelmista on tehty arvioinnit niin kansallisesti kuin kansainvälisen tutkijaryhmän avulla. Kansainvälinen arviointi tehtiin vuonna 2015 kahden ensimmäisen kauden toiminnasta (Paavo I ja II). Arviointiryhmä piti Suomen pitkäaikais-asunnottomuuden vähentämishjelmia yhtenä maailman parhaista asunto ensin -periaatteeseen liittyvän työn malleista. (Pleace, Culhane, Granfelt & Knutagård 2015, 11) Kansallinen vaikuttavuuden arviointi tehtiin asunnottomuusohjelmista kolmannen eli AUNE kauden loppupuolella. Arvioinnissa todettiin ohjelmien vastanneen hyvin asunnottomuustyön muuttuvia tarpeita ja painopisteitä. Asunto ensin -periaatteen myötä asunnottomat saivat aiempaa useammin pysyviä asumisratkaisuja. Asunto ensin -periaatteen mukaista vuokra-asumista toteutettiin tukemalla arkipäivän toiminnoista suoriutumista ja elämänhallintaa joustavan tuen, sosiaaliohjauksen, asumispalveluiden ja sosiaalisen kuntoutuksen avulla. Tuen saatavuus oli kuitenkin usein riittämätöntä hajasijoitetussa asuntokannassa. Hyviksi toimintamalleiksi todettiin monialaiset tukitiimit. Asunnottomuusohjelmien aikana asunnottomuus väheni Suomessa. Ohjelmien voidaan todeta olleen vaikuttavia ja tarpeellisia asunnottomuuden vähentämiseksi. (Pitkänen ym. 2019, 102-107.)

Nykyisen hallituksen (2019) ohjelmaan on kirjattu tavoitteeksi asunnottomuuden puolittaminen vuoteen 2023 ja asunnottomuuden poistaminen vuoteen 2027 mennessä (Valtioneuvosto 2019, 53). Ympäristöministeriö käynnistää vuoden 2020 aikana uuden yhteistyöohjelman asunnottomuuden puolittamiseksi. Ohjelmassa lähdetään työstämään aikaisempien asunnottomuusohjelmien arvioinneissa esille tulleita kehittämiskohteita. Ohjelmassa vahvistetaan asunnottomuustyötä kunnan peruspalveluihin ja kehitetään sekä varmistetaan matalan kynnyksen sosiaali- ja terveystalouden riittävyys. (Ympäristöministeriö 2019.) Monialaisten tiimien tukea asunnottomuustyössä tullaan kehittämään tulevilla asunnottomuustyö kaudella osana sosiaali- ja terveydenhuollon uudistusta (Mäkipää 2019-11-22). Tämä opinnäytetyö kohdistuu uuden asunnottomuusohjelman mukaiseen monialaisten tiimien kehittämiseen.

2.3 Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn kuntastrategiat -hanke

Yksi osa Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn toimenpideohjelma AUNEa oli Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn kuntastrategiat -Varhainen välittäminen, osallisuus ja asumisen tuki –hanke (2016-2019). Kyseisestä hankkeesta käytetään tässä opinnäytetyössä jatkossa lyhennettä AKU–hanke. Kuopion kaupunki osallistui yhtenä kuudesta kaupungista AKU-hankkeeseen. AKU-hankkeen tavoitteena oli luoda hankkeeseen osallistuviin kaupunkeihin ennaltaehkäisevät asunnottomuusstrategiat. Tavoitteena oli myös asunnottomuutta ennaltaehkäisevien työvälineiden laatiminen, kehittäminen sekä toimintojen käytännön toteuttaminen yhteistyössä paikallisten toimijoiden kanssa. Tavoitteena oli käynnistää eri palvelusektorit ja ammatilliset rajat ylittäviä ennaltaehkäiseviä kokonaisuuksia. Tähän päästiin rakenteita kehittämällä ja ottamalla ammattilaisten rinnalle palvelujen kehittämiseen kokemusasiantuntijoita. (ARA 2019b.)

Kuopiossa AKU-hankkeessa luotiin Koti kaikilla 2030 –asunnottomuuden ennaltaehkäisyn ohjelma, jonka kaupungin valtuusto hyväksyi toukokuussa 2019 Kuopion kaupungin asunnottomuustyön toimintamalliksi. Ohjelmassa esitetään asunnottomuuden ennaltaehkäisyn keinoksi muun muassa, että kunnan asukkaan on tarvittaessa saatava kotiin annettavaa ja riittävää tukea, hänen tulee päästä asianmukaisiin terveydenhuollon palveluihin, lisäksi asumis- ja talousneuvontaa ja tukea mielekkäseen arkeen on oltava saatavilla. Työskentelyn tulee olla moniammatillista ja sektorirajat ylittävää. (Kuopion kaupunki 2019a/b).

Kuopion kaupungin painopistealueet AKU-hankkeen osalta oli asunnottomuusohjelman lisäksi kotiin vietävän monialaisen ja –ammattillisen liikkuvan tuen pilotointi, sijaishuollosta tai kodista itsenäiseen asumiseen siirtyvien henkilöiden asunnottomuuden ehkäisy ja päihteitä käyttävien liikuntarajoitteisten ikäihmisten asumisratkaisujen kehittäminen. Kokonaisuuksien ollessa laajat ja resurssien vähäiset kokonaisuuteen nähden jouduttiin luopumaan kotiin vietävän monialaisen ja –ammattillisen liikkuvan tuen pilotoinnista AKU-hankkeen aikana.

Opinnäytetyö vastaa osaltaan monialaisen liikkuvan tuen painopistealueeseen liittyvään kehittämistarpeeseen. Opinnäytetyö on osa AKU -hankkeen aikana tapahtunutta kehittämistyötä Kuopiossa. Työ on toteutettu hankkeen aikana, mutta opinnäytetyön raportti valmistui vuonna 2020 hankkeen jo päättyttyä.

3 ASUNNOTTOMUUS ILMIÖNÄ

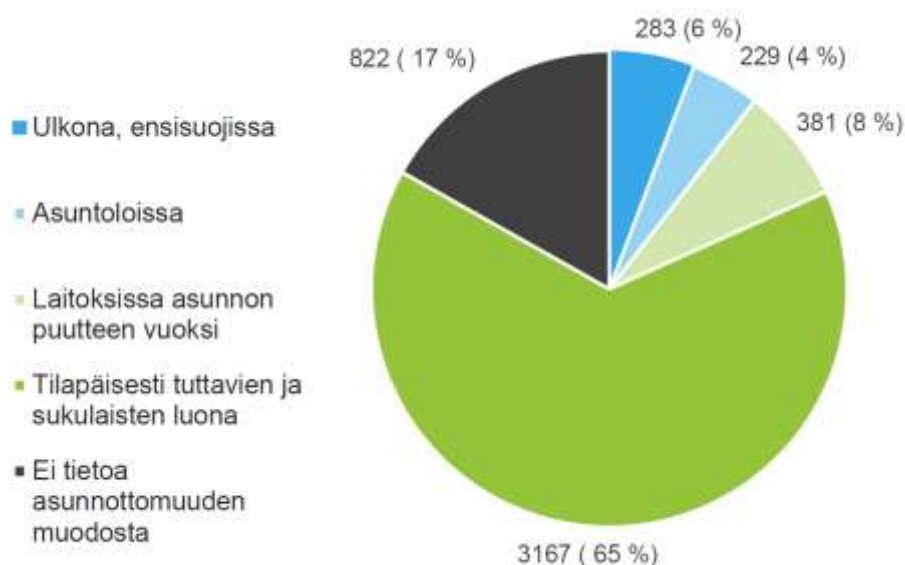
Asunnottomuuden määrittely riippuu useista asioista, kuten yhteiskunnasta, kulttuurista sekä aika-kaudesta. Asunnottomuuden vertailu valtioiden välillä on vaikeaa ja melkein mahdotonta. Tämä johtuu siitä, että asunnottomuus määritellään ja tiedot asunnottomien määristä kerätään eri tavoin. Joissain maissa asunnottomaksi ymmärretään vain ulkona ja yömajoissa asuva, kun taas toisaalla asunnottomaksi voidaan määritellä myös puutteellisesti asuvat ja asunnottomuusuhan alla olevat henkilöt. (Busch-Geertsema, Edgar, O´Sullivan & Pleace 2010,14; Tainio 2009, 26).

Kuten aikaisemmin tuli jo esille, asunnottomuus on merkittävä sosiaalinen sekä yhteiskunnallinen ongelma. Asunnottomuuden myötä usein ihmisen huono-osaisuus ja syrjäytyminen lisääntyvät. Asunnottomuutta tulee tarkastella monista eri näkökulmista, jotta on mahdollista saada käsitys sen syistä (Saari 2015, 136-145). Asunnottomuus ilmiönä muuttuu jatkuvasti. Näitä muutoksia aiheuttavat monet eri asiat, kuten asuntopolitiikka, yhteiskunnan, väestöryhmien ja asumisen ratkaisut sekä sen tuen muutokset. Asunnottomuus on yhä monimuotoisempaa ja vaikeammin hallittavaa. Nykyisin yhä suurempi osa asunnottomuudesta on piiloasunnottomuutta, joka ei tule viranomaisten tietoon ja näin ollen tilastoiduksi. (Pitkänen ym. 2019,23,28.)

3.1 Kuka on asunnoton henkilö

Euroopan asunnottomuustoimijoiden kattojärjestö FEANTSA on luonut asunnottomuusmuotojen ETHOS-luokittelun. ETHOS -luokittelussa on neljä asunnottomuuden perusmuotoa: katuasunnottomuus, asunnottomuus, asunnottomuusuhan alaisuus ja puutteelliset asumisolosuhteet. Katuasunnottomia ovat luokittelun mukaan kadulla ja ensisuojoissa yöpyvät henkilöt. Asunnottomiksi luokitellaan asumispalveluja käyttävät, turvakodeissa asuvat, maahanmuuttajien majoituksessa asuvat, laitoksista vapautuvat kuten vankilasta ilman asuntoa vapautuvat ja pitkäaikaista tukea saavat asunnottomat. Asunnottomuusuhan alla olevat ovat häätöuhan alla olevia, epävarmoissa asumisolosuhteissa eläviä sekä väkivallan uhan alla eläviä henkilöitä. Luokittelussa puutteellisissa asuinolosuhteissa olevat asuvat tilapäisissä tai epätyypillisissä rakennuksissa, asumiskelvottomissa rakennuksissa ja äärimmäisessä tilahtaudessa asuvat. (FEANTSA 2017.)

Suomessa ihminen katsotaan asunnottomaksi, jos hän on vailla vakituista asuntoa. Asunnottomaksi tilastoidaan ulkona ja ensisuojoissa elävät henkilöt, asuntoloissa tai majoitusliikkeissä elävät henkilöt sekä erilaisissa laitoksissa asunnon puutteen vuoksi asuvat (esim. hoito- ja huoltokodit, psykiatriset sairaalat). Myös ilman asuntoa vapautuvat vangit luetaan asunnottomiksi. Lisäksi asunnottomiksi luetaan tilapäisesti tuttavien ja sukulaisten luona oleilevat henkilöt. Asunnottomiksi ei lueta henkilöitä, jotka ovat huoltokotityyppisissä yksiköissä pysyvästi hoidon vuoksi, eivätkä hae muita asumisratkaisuja tai he ovat tehneet vuokrasopimuksen asumisyksikön kanssa. (ARA 2019a, Tilastokeskus s.a.) Alla olevasta kuvioista (kuvio 3) voidaan havaita, että Suomessa vuonna 2018 suurin osa asunnottomista oleskeli tilapäisesti tuttavien ja sukulaisten luona. Vain 10 % asunnottomista oleskeli ulkona, ensisuojoissa tai asuntoloissa. (ARA 2019a)

Kuvio 3. Yksinelävien asunnottomuuden muodot Suomessa 2018. (ARA 2019a)

Suomessa tilastoinnissa luokitellaan asunnottomia ikä- tai väestöryhmittäin, jotta saadaan tarkempaa tietoa ilmiöstä ja asunnottomuustyön panostuksen kohdentamisen tarpeista (kuvio 4). Asunnottomat voidaan jakaa esimerkiksi yksineläviin, perheellisiin, nuoriin, maahanmuuttajiin ja pitkäaikaisasunnottomiin. Vuoden 2018 tilastoinnissa huomioitiin ensimmäistä kertaa omana ryhmänään yksinhuoltajat. Kaikista asunnottomana olevista perheellisistä yksinhuoltaja perheitä oli 77,4%. (ARA 2019a). Erityisesti lastensuojelutaustaiset ja huostaan otetut nuoret ovat riskissä joutua asunnottomaksi. Asunnottomaksi jäämisen riski on suuri myös etnisiin ryhmiin kuuluvilla sekä paperittomilla maahanmuuttajilla (Pitkänen ym. 2019, 24.)

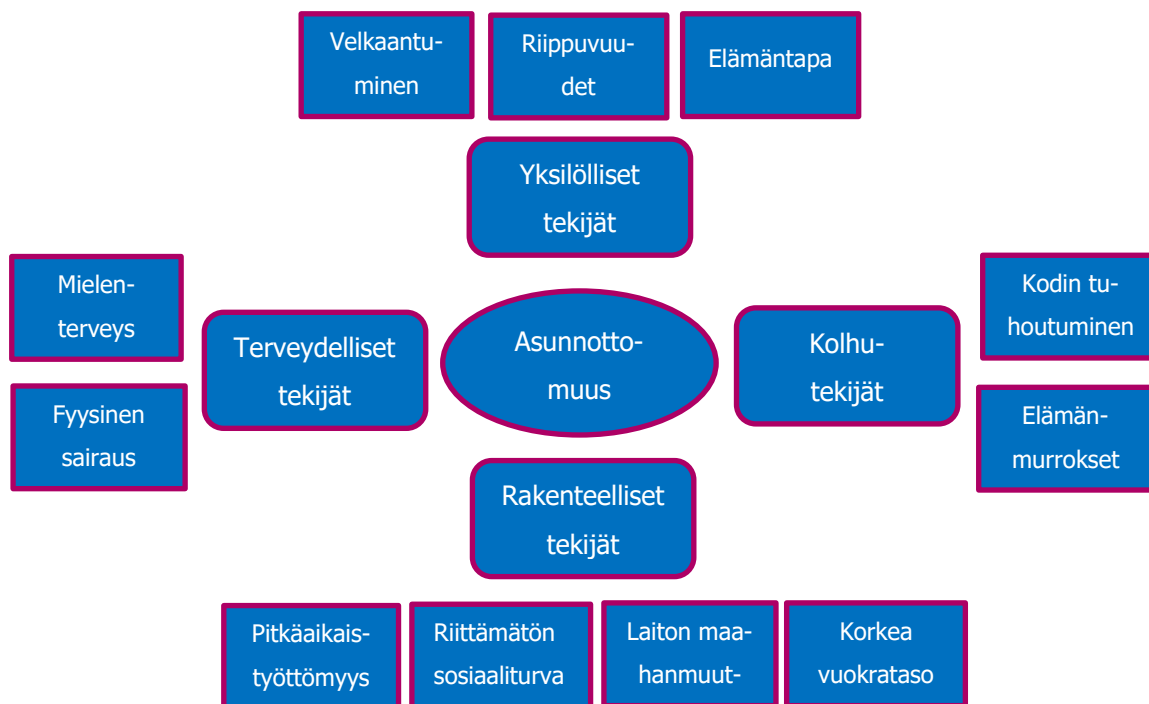
Kuvio 4. Asunnottomien määrät ikä- ja väestöryhmittäin vuonna 2018 (ARA 2019a)

Asunnottomuuden kesto voi vaihdella hyvin paljon, joillakin henkilöillä se on tilapäistä ja lyhytaikaista, mutta joskus se voi olla pitkäaikaista ja hankalasti ratkaistavissa oleva tilanne. Pitkäaikaisasunnoton on pääsääntöisesti henkilö, jonka asunnottomuus on pitkittynyt yli vuoden mittaiseksi tai hän on joutunut toistuvasti asunnottomaksi viimeisen kolmen vuoden aikana. Usein pitkäaikaisasunnottomuuden taustalla on asumista olennaisesti vaikeuttavia tekijöitä, kuten velka-, päihde- tai mielenterveysongelma. Pitkäaikaisasunnottomuudesta puhuttaessa puhutaan usein vakavasta huono-osaisuuden kasautumisesta (ARA 2019)

3.2 Miksi asunnottomaksi joudutaan

Asunnottomaksi voi joutua hyvin erilaisista syistä ja kuka tahansa voi joutua asunnottomaksi. Asunnottomuudesta voidaan sanoa, että se on sosiaalitieteen termein *viheliäinen ongelma*. Viheliäiseksi ongelmaksi sen tekee juuri ilmiön monimutkaisuus. Asunnottomuus ilmiötä on tutkittu niin kansainvälisissä kuin kansallisissa tutkimuksissa eri näkökulmista. Asunnottomuutta on selitetty niin yksilöllisillä kuin rakenteellisilla tekijöillä. Rakenteelliset tekijät tai yksilölliset tekijät eivät yksistään välttämättä johda asunnottomuuteen, vaan kyseessä on näiden välinen dynaaminen vuorovaikutus. Yksilöt, joilla on henkilökohtaisia ongelmia ovat suuremmissa riskissä joutua asunnottomaksi myös rakenteellisten syiden vuoksi. Nykyään tutkimuksissa perehdytään usein asunnottomuuspolkuihin, jotka ovat hyvin yksilöllisiä, mutta niissä voidaan havaita tiettyjä yhteneväisyyksiä. (Firtzpatrick 2005, 4; Laine 2018 Saari 2015,136; O’ Sullivan 2008, 72-73.)

Yksi kuvaus asunnottomuus ilmiöstä on Juho Saaren (2015, 138) Eurostatin vuoden 2010 aineistosta koostama kansalaisten näkemys asunnottomuudesta. Kuvauksessa tulee esille, että asunnottomuutta aiheuttavat terveydelliset, yksilölliset, rakenteelliset sekä kolhu tekijät. Terveydellisistä tekijöistä suurimpana asunnottomuutta aiheuttavana tekijänä ovat mielenterveydelliset ongelmat. Yksilöllisiä tekijöitä ovat kansalaisten mielestä ylivelkaantuminen, erilaiset riippuvuudet ja elämäntavat. Kolhutekijöistä voidaan käyttää myös termiä äkilliset elämäntilanteen muutokset, tällaisia voi olla asunnon tuhoutuminen, avioero tai työttömäksi jääminen. Rakenteellisia tekijöitä voi olla useita. Niitä ovat sektoroituneet palvelut, asumisen hintataso, sosiaaliturvan riittämättömyys ja pitkäaikaisyöttömyys. Alla olevassa kuviossa 5. on yksinkertaistettu Juho Saaren kuviota (2015, 138)

Kuvio 5. Suomalaisten näkemys asunnottomuuden syistä. Mukailtu Juho Saaren kuviota kirjasta Huono-osaiset 2015, 138

Toinen näkemys asunnottomuuden riskitekijöistä on Kostiaisen & Laakson (2013) tutkimuskirjallisuuden perustuva neljän kategorian mukainen määrittely. Kyseisessä määrittelyssä riskitekijät jaettiin rakenteellisiin, institutionaalisiin, ihmissuhteisiin ja henkilöön liittyviin tekijöihin.

- 1) rakenteelliset (taloudelliset prosessit: köyhyys, työttömyys; asuntomarkkinoiden toiminta; sosiaaliturva; maahanmuutto)
- 2) institutionaaliset (riittämättömät palvelut ja koordinaation puute; allokaatiomekanismit; institutionaalinen asuminen, vankilat; institutionaaliset käytännöt: sisäänotto ja kotiuttaminen),
- 3) ihmissuhteisiin (perheasema; ihmissuhteen tilanne: väkivaltainen kumppani tai vanhemmat; ihmissuhteen päättymisen: kuolema, ero) ja
- 4) henkilöön (terveys; koulutus; riippuvuudet: alkoholi, huumeet, pelit) liittyvät tekijät.

(Kostiainen & Laakso 2013, 30)

Näissä edellä kuvatuissa määrittelyissä on paljon yhteneväisyyksiä, mutta asiat ovat lajiteltu eri tavoin. Tässä opinnäytetyössä keskitytään vastaamaan tiettyihin rakenteellisiin, terveydellisiin sekä yksilöön liittyviin haasteisiin monialaisen liikkuvan tuen turvin. Rakenteellisten ongelmien osalta pääpaino opinnäytetyössä on palveluiden sektorien välisten kuilujen pienentämisessä, palveluiden saatavuuden ja saavutettavuuden parantamisessa. Terveydellisiin syihin opinnäytetyössä lasketaan mielen-terveysongelmat, neuropsykiatriset vaikeudet sekä riippuvuudet. Riippuvuuksien osalta poiketaan

hieman edellä esitetystä Juho Saaren kuviosta, jossa esitettiin suomalaisten näkemyksiä asunnottomuuden syistä. Kyseisessä määrittelyssä riippuvuuksia oli pidetty yksilöllisinä tekijöinä. Tässä opinnäytetyössä riippuvuudet on määritelty terveydellisiksi tekijöiksi, niiden fysiologisten elementtien vuoksi. Yksilöllisiksi syiksi rajataan tässä opinnäytetyössä talousvaikeudet, sosiaaliset ongelmat sekä motivaation puute.

3.2.1 Sektoroidut palvelut ja rakenteet asunnottomuuden syynä

Sektoroituneet palvelut ja yhteiskunnalliset rakenteet voivat aiheuttaa asunnottomuutta. Asunnottomuuteen vaikuttavat osaltaan talouden suhdannevaihtelut, köyhyys, riittämätön sosiaaliturva ja muuttoliike kaupunkeihin. Kohtuuhintaisten asuntojen puute on suuri asunnottomuuden aiheuttaja erityisesti pääkaupunkiseudulla, jossa asumisen hintataso on huomattavan korkea. Suomessa suurin osa asunnottomista on juuri pääkaupunkiseudulla. (Saari 2015,140.) Ihmisillä, joilla on pienet tulot ja mahdollisesti sosiaalisia tai terveydellisiä ongelmia, on haasteita saada asuntoa normaaleilta vuokra-asuntomarkkinoilta (Lehtonen & Salonen 2008, 29). Kansaneläkelaitos Kela on määritellyt kohtuuhintaisen asumisen rajat, joiden mukaan lasketaan asumistuki sekä toimeentulotukeen sisältyvät asumisen kustannukset (Kansaneläkelaitos Kela 2019). Useissa kunnissa Kelan määrittelemä kohtuuhintainen asuminen on kunnan todellista hintatasoa alhaisempi, joka aiheuttaa toimeentulon ja asunnon saannin ongelmia.

Yksi asunnottomuutta aiheuttava rakenteellinen ongelma on sektoroituneet asunto-, sosiaali-, terveys-, ja työvoimapalvelut. (Ympäristöministeriö 2016, 2.) Palveluiden ollessa sektoroituneita asunnottomuuden varhainen tunnistaminen ja siihen puuttuminen on haasteellista. Palvelujärjestelmässä olevia palveluja ei käytetä aktiivisesti huomioiden asunnottomuutta tai sen ennaltaehkäisemistä (Perälä 2018, 32). Sektoroituneiden palvelujen lisäksi tai niitten takia on sosiaalisten, terveydellisten ja muiden ongelmien ehkäisyyn liittyvä tuki usein puutteellista (Lehtonen & Salonen 2008, 29). Palveluja tarjoavat tahot voivat myös tehdä päällekkäistä työtä tai olettaa toisen tahon olevan tietoinen asiakkaan ongelmista. Näin ollen palvelujen kohdentuminen oikein sekä niiden saatavuus vaikeutuvat. (Vorma, Rotko, Larivaara ja Koslof 2020, 29) Palvelujen saatavuudessa on haasteita, joskus palvelut ovat riittämättömiä tai niitä tarjotaan väärään aikaan asiakkaan näkökulmasta. (Ympäristöministeriö 2016, 2.) Palvelut voivat olla maantieteellisesti kaukana tai vaikeasti saatavilla, jolloin palveluihin hakeutuminen ja motivaatio hoitoon ja palveluun sitoutumisessa voivat olla vähäisiä. Asunnottomuutta aiheuttaa myös palveluihin pääsyn liian tiukat kriteerit. Erityisesti moniongelmaisten asiakkaiden osalta palvelut ovat harvoin riittäviä heidän tuen tarpeeseensa nähden. (Perälä 2018, 31-32.)

Sektoroituneiden palvelujen sekä rakenteellisten syiden aiheuttamaa asunnottomuutta tarkastellaan tässä opinnäytetyössä pääosin sektorirajojen pienentämisen, palvelujen saatavuuden ja saavutettavuuden näkökulmasta. Monialaisen työn yhtenä tavoitteena on sektorirajojen pienentäminen ja asiakkaan tarvitsemien palvelujen saatavuuden varmistaminen.

3.2.2 Terveydelliset ongelmat asunnottomuuden syynä

Mielenterveyden ongelmat, neuropsykiatriset vaikeudet, riippuvuudet sekä somaattiset sairaudet voivat johtaa asunnottomuuteen. Nämä kaikki voivat aiheuttaa vaikeuksia huolehtia itsestään, asumisestaan ja taloudestaan. Vakavia mielenterveysongelmia sairastavilla on muita suurempi riski joutua asunnottomaksi. (Ympäristöministeriö 2012, 7.) Psykiatrisen hoidon muututtua avopalveluiden suuntaan on mielenterveyskuntoutujien asumistilanne heikentynyt, koska tarjolla ei ole riittäviä avohoidon palveluja, joiden avulla voitaisiin asuminen turvata (Lehtonen & Salonen 2008, 32).

Mielenterveysongelmat samoin kuin päihdeongelmat voivat johtaa vuokrien maksamattomuuteen, häiritsevään elämään, asioiden hoitamattomuuteen, fyysisen toimintakyvyn heikkenemiseen ja sosiaalisen verkoston kaventumisen myötä eristäytymiseen yhteiskunnasta (Lehtonen & Salonen 2008, 31-32). Riippuvuuksista yleisimpinä ovat päihde- ja peliriippuvuudet. Nämä voivat aiheuttaa taloudellisia ongelmia, jotka näkyvät luottotietojen menettämisinä. Päihderiippuvuudet aiheuttavat usein myös häiriökäyttäytymistä ja asunnon huonoa hoitoa, jotka myös voivat aiheuttaa asunnottomuuden. (Lehtonen & Salonen 2008, 106; Kaakinen ym. 2006, 64.) Nykyään pelkästään alkoholia käyttävien asunnottomuus on harvinaista. Asunnottomaksi joutuvien päihteiden käyttöön liittyy rankkaa sekakäyttöä, huumeita ja mielenterveyden ongelmia. Moniongelmaisten ja aggressiivisuuteen taipuvaisten asuttaminen on haasteellista ja usein asuttamista vaikeuttaa myös heidän haluttomuutensa ottaa apua vastaan. (Pitkänen ym. 2019, 26.)

Erilaiset neuropsykiatriset häiriöt, kuten ADHD, ADD ja autismi aiheuttavat elämänhallinnan vaikeuksia, vaikeuksia sosiaalisissa suhteissa ja altistavat mielenterveys- ja päihdeongelmille (Eskelinen 2016, 47-49). Tutkimustietoa neuropsykiatristen vaikeuksien aiheuttamasta asunnottomuudesta on hyvin vähän. Käytännön työssä asiantuntijat ovat havainneet neuropsykiatristen häiriöiden aiheuttavan merkittävää vaikeutta elämänhallinnassa ja asumisen onnistumisessa.

Asunnottomuuden riskiä nostaa entisestään moniongelmaisuus, jolloin henkilöllä voi olla sekä mielenterveys- että päihdeongelmia. Näiden lisäksi henkilöllä voi olla myös somaattisia ja neuropsykiatrisia ongelmia. (Lehtonen & Salonen 2008, 31; Ympäristöministeriö 2012, 7.) Erityisesti mielenterveys- ja päihdeongelmien yhdistelmä aiheuttaa vaikeuksia peruspalveluihin pääsyssä ja asumisessa. Vaikeudet päihde- ja mielenterveyspalvelujen saatavuudessa ja palvelujen laadussa lisäävät asunnottomuuden riskiä. (Pitkänen ym. 2019,24; Karppinen 2019, 3.)

Yksi uusimmista asunnottomien ryhmistä on sisäilmasta sairastuneet. Tutkimustietoa sisäilmasta sairastuneiden asunnottomuudesta on vähän. Epävirallisten tietojen mukaan sisäilmasta sairastuneita, jotka eivät pysty asumaan kodissaan on Suomessa tuhansia. (Karppinen 2020, 34.) Sisäilmasta sairastuneet voivat joutua jättämään kotinsa oireidensa vuoksi. Uuden asunnon löytäminen on haasteellista ja kallista, koska varmuutta asunnon itselle sopivuudesta ei ole. Toistuvien muuttojen vuoksi voidaan joutua taloudellisiin ongelmiin. Taloudellisia ongelmia luovat toistuvasti maksettavat takuuvuokrat ja päällekkäiset vuokrat. (Hengitysliitto 2018).

3.2.3 Yksilöön liittyvät tekijät asunnottomuuden syynä

Taloudelliset ongelmat, jotka johtuvat pienituloisuudesta ja velkaantumisesta ovat yhä useammin asunnottomuuden syynä (Pitkänen ym. 2019,26). Lainojen ja pikavippien saanti on helppoa, jonka myötä talous voi mennä sekaisin. Vähävaraisuus ja elämänhallinnan vaikeudet aiheuttavat helposti vuokranmaksu kyvyttömyyttä. Tämän myötä voi syntyä vuokravelkaa ja pahimmassa tapauksessa aiheuttaa hädän asunnosta. Velkaantumisen myötä voi mennä luottotiedot, jonka jälkeen asunnon saanti vaikeutuu huomattavasti. (Höhrä 2015, 62; Lehtonen & Salonen 2008, 104–105.) Luottotietojen menettäminen ei välttämättä ole este asunnon saannille, mutta velkatiedoissa olevat vanhat vuokratästit tai asunnon korjausvelat vaikeuttavat huomattavasti asunnon saantia (Pitkänen ym. 2019, 27). Luottotietojen menettäminen voi kuitenkin estää kotivakuutuksen myöntämisen ja sen seurauksena vuokra-asunnon saannin. (Matilainen & Fredriksson 2018, 3). Velkaongelmien on todettu aiheuttavan pitkäaikaisasunnottomuutta (ARA 2011, 8).

Myös yksilön sosiaalisten taitojen puute aiheuttaa asunnottomuutta. Sosiaalisten taitojen puutteessa on havaittu viitteitä lapsuuden kokemusten merkityksestä ja ylisukupolisesta huono-osaisuudesta. Tämä näkyy heikoissa arjen taidoissa, jolloin asioita jää hoitamatta. Tukiverkoston puute voi aiheuttaa asunnottomuutta ja asunnottomat ovat usein yksinäisiä ja eristäytyneitä. (Saari 2015,144.) Nuorilla asunnottomaksi joutuminen voi olla osa syrjäytymisprosessia, joka voi johtua koulutuksen keskeyttämisestä, työttömyydestä, heikoista elämänhallinnan taidosta tai määräaikaisista vuokrasopimuksista (Lehtonen & Salonen 2008, 103-105; Kostiainen & Laakso 2013, 43).

3.2.4 Elämän yllättävät tapahtumat asunnottomuuden syynä

Elämän muutoksiin liittyvät yllättävät tapahtumat niin sanotut kolhutekijät ovat ennakoimattomia tapahtumia, jotka vaikeuttavat olennaisesti ihmisen toimintakykyä. Erilaiset onnettomuudet kuten tulipalo, läheisen kuolema tai liikenneonnettomuus voi aiheuttaa asunnottomuuden. Parisuhteen päättyminen eroon voi johtaa toisen puolison tai molempien jäämisen asunnottomaksi. (Saari 2015, 139.) Erityisesti miehillä eron on todettu olevan suuri riski asunnottomaksi jäämiseen (Kostiainen & Laakso 2013, 42). Asunnottomaksi jäädään kuitenkin hyvin harvoin suoraan yllättävien elämäntapahtumien vuoksi. Näistä yllättävistä tapahtumista voi seurata erilaisia vaikeuksia, jolloin elämänhallinta voi olla puutteellista tai taloudellinen tilanne voi romahtaa. (Laine 2018, 54.)

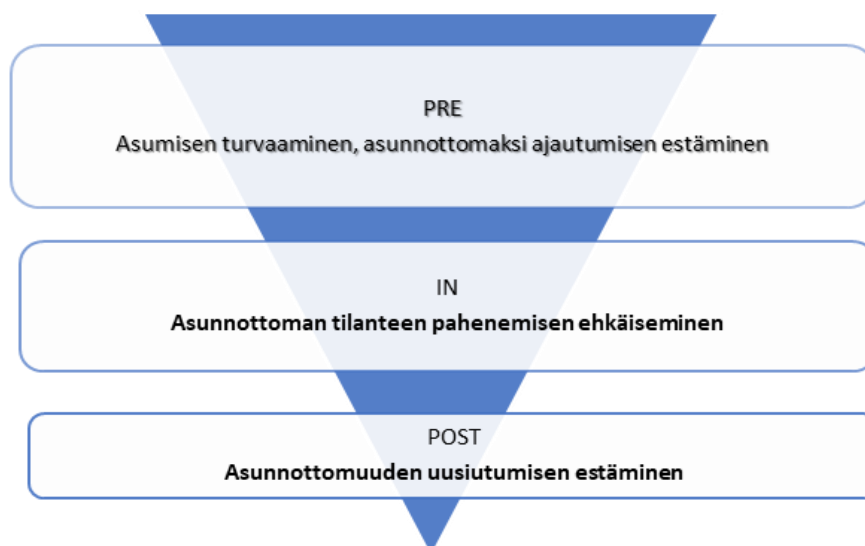
Tässä opinnäytetyössä ei huomioida elämän kolhutekijöiden vaikutusta asunnottomuuteen. Nämä ovat yleensä hyvin äkillisiä ja nopeasti hoidettavissa olevia ongelmia. Jos asunnottomuus aiheutuu vain yksittäisen kolhutekijän vuoksi, on uuden asunnon saaminen usein helppoa ja näin ollen asunnottomuus jää lyhyeksi.

4 ASUNNOTTOMUUDEN ENNALTAEHKÄISY

Tässä luvussa avataan asunnottomuuden ennaltaehkäisyn monimuotoisuutta. Tehokkain asunnottomuuden vähentämisen keino on asunnottomuuden ennaltaehkäisy. Asunnottomuuden syitä on useita ja ne ovat moniulotteisia, joten tämän myötä asunnottomuuden ennaltaehkäisykin on haasteellista. Asunnottomuuden ennaltaehkäisy vaatii ymmärrystä asunnottomuuden syistä ja siihen johtavista prosesseista. Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn voidaan sanoa olevan huono-osaisuuden ja syrjäytymisen ehkäisyä. Tämän myötä siihen voidaan lukea kaikki ihmisen hyvinvointia lisäävät toimet.

Asuntopolitiikka on myös kiinteä osa asunnottomuuden ennaltaehkäisyä. Tasapainoiset asuntomarkkinat ja erityisesti riittävä kohtuuhintaisten vuokra-asuntojen määrä ovat keskeisiä keinoja ehkäistä asunnottomuutta. Hyvin toimivat, laadukkaat ja helposti saavutettavat peruspalvelut ovat tehokas tapa ehkäistä ja hoitaa asunnottomuutta. (Karppinen 2019,17). Yksi varhaisessa vaiheessa tapahtuva asunnottomuuden ennaltaehkäisyn toimi on perheiden tukeminen jo varhaisessa vaiheessa. Lapsuusajan haasteiden on nimittäin todettu vaikuttavan asunnottomuuden riskiin (Laine 2018, 65; Ruuskanen 2015, 80-86).

Yksi tapa lähestyä asunnottomuuden ennaltaehkäisyä on asunnottomuuspolun näkökulma. Asunnottomuutta voidaan ehkäistä kuviossa 6 esitetyn jaottelun mukaisesti. Asumisen aikana (PRE), asunnottomuuden aikana (IN) tai asunnottomuuden jälkeen (POST). Asumisen aikana tapahtuva ehkäisy on asunnottomuuden riskeihin puuttumista. Tämän tavoitteena on ennaltaehkäistä asunnottomaksi joutumista. Asunnottomuuden aikana tapahtuva työ on asunnottoman tilanteen pahenemisen ehkäisemistä. Asunnottomuuden jälkeisessä vaiheessa pyritään estämään asunnottomuuden uusiutuminen asunnon saannin jälkeen. (Dhalmann & Karppinen 2018, 156-157.) Asunnottomuuden ennaltaehkäisemiseksi on paljon tehtävissä. On mahdotonta kuvata kaikkia olemassa olevia keinoja yhdessä raportissa, joten seuraavissa alaluvuissa esitetään vain muutamia hyväksi havaittuja käytännön toimia.

Kuvio 6. Ennaltaehkäisevän asunnottomuustyön kohdentuminen asumispolun vaiheissa. (Karppinen 2019-5-16)

4.1 Asumisen turvaaminen ennen asunnottomuutta (PRE)

Ennen asunnottomaksi (PRE) joutumista voidaan tehdä monia ennaltaehkäiseviä toimia. Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn onnistumiseksi on tärkeää tunnistaa varhaisessa vaiheessa asunnottomuuden riskitekijät. Tunnistamisen jälkeen pyritään minimoimaan riskit ja vahvistetaan asunnottomuudelta suojaavia tekijöitä. (Dhalmann & Karppinen 2018, 156-157.) Yksi rakenteellinen keino asunnottomuuden ennaltaehkäisemisessä on kohtuuhintaisten asuntojen saatavuuden varmistaminen. Asunnottomuuden ennaltaehkäisemiseksi olisi tärkeää, että kunnissa olisi riittävästi Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARAn kriteerit täyttäviä vuokra-asuntoja. Käytännössä kunnilla on suuri vaikutus asuntotilanteeseen kaavoituksella ja tonttipolitiikalla. (Karppinen 2019,6.)

Varhaisessa vaiheessa asumisen ja talouden puheeksiottaminen on yksi asunnottomuuden ennaltaehkäisy keino, koska velkaantumisen sekä puutteellisten asumisen- ja elämänhallinnan taitojen on todettu olevan riski asunnottomaksi jäämiselle. Puheeksiottamisen avulla voidaan kartoittaa asumisen olosuhteita, asumisen taitoja ja talous- ja vuokranmaksuun liittyviä asioita. Asumisen ja talouden puheeksiottamiseen on kehitetty työvälineitä, jotka helpottavat puheeksiottoa. (Karppinen 2019,6.)

Asumisen ja elämänhallinnan taitoja voidaan vahvistaa myös toiminnallisilla keinoilla. Yksi malli on Kuopion AKU-hankkeen ja Savonia ammattikorkeakoulun opiskelijoiden yhteistyönä laatima ”Elämän kylä” -teemapäivä. Yhden teemapäivän aikana on mahdollista tavoittaa noin 200 nuorta. Päivä on suunnattu yläkoulun yhdeksäsluokkalaisille, toisen asteen opiskelijoille ja erilaisille nuorten ryhmille. Toiminnallisen teemapäivän aikana nuoret kiertävät erilaisia pisteitä, joiden teemat koostuvat asumiseen ja asunnottomuuteen liittyvistä teemoista, raha-asioista ja elämäntavoista. Tällainen teemapäivä on helposti toteutettavissa pienin resurssein missä vain. Tästä mallista on tehty opinnäytetyö ja teemapäivän mallinnus. Teemapäivään osallistuneille tehdyn kyselyn mukaan suurin osa nuorista oli kokenut saaneensa riittävästi tietoutta asunnottomuudesta, sen syistä sekä saanut tukea elämänhallintaan ja uutta tietoa päihteiden aiheuttamista haitoista. (Auvinen & Huittinen & Tissari 2019.)

Hyväksi todettu asunnottomuuden ennaltaehkäisyn malli on asumisneuvonta. Asumisneuvonta on ohjaustyötä, jossa tavoitteena on asumisen turvaaminen ennaltaehkäisemällä, opastamalla asumiseen liittyvissä käytännön asioissa sekä auttamalla ratkaisemaan asumisen ongelmia. Vuokravelat, asunnon huono hoito ja häiriökäyttäytyminen ovat pääasiallisimmat syyt asumisneuvonnan asiakkuuteen. (Karppinen 2019,8.) Asumisneuvonnalla pyritään luomaan yhteys asiakkaan, vuokranantaja ja palvelujen välille, jos asiakkaalla on haasteita asumisessa. Asumisneuvonnalla voidaan estää häättöjä ja vähentää vuokranantajalle tulevia taloudellisia menetyksiä. (Pitkänen ym. 2019,15.)

4.2 Asunnottoman tilanteen pahenemisen ehkäiseminen (IN)

Asunnottomuus pitkittyy suurella osalla asiakkaista tavanomaisten asumisratkaisujen toimimattomuudesta ja sopivien tukipalveluiden puutteesta johtuvista syistä. Näihin liittyy usein hoitamattomat velka-, päihde- tai mielenterveysongelmat. Asunnottomuuden aikana asunnottomien palveluissa pyritään huolehtimaan perustarpeista sekä järjestämään asiakkaan tarvitsemat palvelut ja sopivat asumisratkaisut. (Karppinen 2019,9.) Sosiaalihuoltolaissa on määritelty, että asumispalveluja tulee järjestää henkilöille, jotka erityisestä syystä tarvitsevat apua ja tukea asumisessa tai asumisensa järjestämisessä (SHL 2014 § 21). Asumispalveluja järjestetään asiakkaan yksilöllisen tarpeen mukaisesti erilaisissa asumispalvelu muodoissa.

Tilapäinen asuminen on tarkoitettu lyhytaikaiseen kriisiluonteiseen asumiseen, jossa tavoitteena on tarjota turvallinen yösija sekä aloittaa asiakkaan palveluntarpeen arviointi tarvittavista tukipalveluista sekä pysyvän asumisen ratkaisuista (Karppinen 2019,12). Itsenäiseen asumiseen tukea tarvitsevat tai itsenäiseen asumiseen siirtyville henkilöille järjestetään tuettua asumista. Tuettu asuminen voi tapahtua asumisyksikössä ja hajasijoitetuissa asunnoissa. Hajautetussa asumisessa tuki tuotetaan liikkuvana tukena asiakkaan luokse, joko kotiin tai muihin tiloihin. Tuki voi olla siis myös kodin ulkopuolelle suunnattua sosiaalisen kuntoutuksen mukaista palvelua, jolla tavoitteena on tukea asiakasta yhteisöön integroitumisessa. (SHL 1301/2014; Karppinen 2019,12). Palveluasuminen ja tehostettu palveluasuminen on asiakkaille, jotka tarvitsevat soveltuvan asunnon sekä hoitoa ja huolenpitoa. Tehostettu palveluasuminen eroaa palveluasumisesta siinä, että siellä on ympärivuorokautinen hoito ja huolenpito, kun taas palveluasumisessa työntekijät ovat paikalla vain päivällä. (SHL 1301/2014.)

Asunnottomien asumisyksiköitä on niin päihteettömiä kuin päihteet sallivia. Päihteet sallivissa yksiköissä päihteiden käyttö on yleensä sallittu asiakkaan omassa asunnossa. Päihteiden käytöt salliviin yksiköihin on yleensä pitkät jonot ja niiden määrää tulisi lisätä. Valitettavan usein asunnottomat jäävät palvelujen ulkopuolelle ja heillä voi olla vaikeuksia ottaa apua vastaan. Matalan kynnyksen palvelukeskukset ja palvelupisteet sekä jalkautuva työ ovat hyviä keinoja tavoittaa palveluiden ulkopuolella olevia asunnottomia. (Karppinen 2019,9-12.)

4.3 Asunnottomuuden uusiutumisen estäminen (POST)

Asumisen tuen lisäksi tarvitaan erilaisia sosiaalisen kuntoutuksen keinoja asiakkaan toimintakyvyn parantamiseksi, osallisuuden edistämiseksi sekä syrjäytymisen ja asunnottomaksi uudelleen jäämisen ehkäisemiseksi. Tässä tavoitteessa mielekkään arjen ja kuntoutumisen tukeminen ovat hyviä keinoja. Sosiaalisella kuntoutuksella pyritään rohkaisemaan entisiä asunnottomia ottamaan vastuuta elämästään ja samalla tuetaan ympäröivään yhteisöön kiinnittymisestä. (Rasilainen 2018, 212; Karppinen 2020, Karppinen 2019.)

Asunnottomuustyölle tyypillisiä sosiaalisen kuntoutuksen muotoja ovat esimerkiksi osana asumispalveluja toteutettava matalankynnyksen työtoiminta, kolmannen sektorin matalan kynnyksen toiminta sekä erilaiset yksilökuntoutukset. Matalan kynnyksen toiminnan tavoitteena on saada asiakkaiden arkeen mielekästä tekemistä, ylläpitää sosiaalisia kontakteja ja saada rytmiä päiviin. (Karppinen 2019,13-14.)

Tämän opinnäytetyön monialaisen liikkuvan tuen kehittämissuunnitelma voidaan kohdistaa kaikkiin asunnottomuuspolun vaiheisiin. Tuki voidaan kohdentaa asumisen turvaamiseen ja asunnottomuuden uusiutumisen estämiseen. Lisäksi tuen avulla voidaan edistää uuden asunnon saantia ja sen säilyttämistä.

4.4 Asumissosiaalinen työ

Asunnottomuustyössä on otettu käyttöön asumissosiaalisen työn käsite. Asumissosiaalisen työn käsitteessä on samoja elementtejä kuin asunto ensin periaatteessa. Asumisen turvaaminen ja asunnottomaksi jäämisen riskien tunnistaminen on molemmissa keskeistä. (Rasilainen 2018, 206.) Asumissosiaalinen työ on asunnottomien, asunnottomuutta kokeneiden ja asunnottomuusuhan alla olevien henkilöiden auttamiseen liittyvää työtä. Se on vahvasti köyhyyden ja eriarvoisuuden vastaista työtä, jota tehdään yksilö- ja yhteisötasolla sekä niiden välisissä suhteissa. Asumissosiaalista työtä voidaan tehdä rakenteellisesti asumiseen ja palvelujärjestelmien epäkohtiin kohdentuvana moniammatillisena verkostotyönä. Tavoitteena asumissosiaalisessa työssä on asunnottomuuden ennaltaehkäisy ja se toistumisen ehkäisy. (Granfelt 2015,10; Karppinen 2019,2,17.) Asumissosiaalisen työn on todettu olevan taloudellisesti kannattavaa työtä. Sen tuloksellisuus muodostuu kyvystä yhteensovittaa eri sektoreiden palvelut asiakkaan tarpeisiin nähden sopiviksi. (Karppinen 2019,2,17.)

Asumissosiaalisessa työssä tulee huomioida, että asumisen tukeminen on elämän kokonaisvaltaista tukemista. Asumisessa onnistuminen helpottaa muun muassa työssä käyntiä, riippuvuuksien hallintaa ja ihmissuhteiden toimivuutta. Toisaalta työelämään tai koulutukseen sijoittuminen, riippuvuudesta irtaantuminen ja ihmissuhteiden solmiminen lisäävät asumisen onnistumista. Käytännössä asumissosiaalisessa työssä yksilötasolla siis tuetaan asiakkaita heidän terveydellisissä, psykososiaalisissa ja taloudellisissa ongelmissa sekä autetaan asumiseen liittyvissä haasteissa tai kysymyksissä. (Granfelt 2015,10.) Asumissosiaalisessa työssä kuntoutus ei ole päihde- tai mielenterveysongelman hoitoa vaan se suuntautuu arjessa selviytymisen vahvistamiseen, jolloin se on ensisijaisesti asiakkaan asumisen turvaamista (Pitkänen ym. 2019).

Tärkeänä tahona asumissosiaalisen työn saralla ovat asumisneuvojat ja asumisohjaajat. Asumissosiaalinen työ ei kuitenkaan ole vain asumisohjaajien ja asumisneuvojien työtä, vaan sen tulisi olla kaikkien palvelujärjestelmässä toimivien työntekijöiden työtapa. Tämä toteutuu ottamalla palvelujärjestelmässä asuminen puheeksi ja huolehtia asumisen turvaamisesta. Asumissosiaalisen työn tulisi vakiintua kaikkien asiakastyötä tekevien työhön. (Rasilainen 2018, 206-207.) Asumissosiaalinen työ

kuuluu tärkeänä osana esimerkiksi aikuissosiaalityön, psykiatrisen sairaanhoidon, päihdehoidon, lastensuojelun jälkihuollon ja rikosseuraamusalan työntekijöille. (Granfelt 2015, 10; Karppinen 2019, 17.)

Asumissosiaalinen työ on tämän opinnäytetyön merkittävä näkökulma asunto ensin periaatteen lisäksi. Monialaista liikkuvaa työtä asunnottomuuden ennaltaehkäisyyn eteen tekevillä tulee olla vahva asumissosiaalisen työn osaaminen. Tässä opinnäytetyössä asumissosiaalisen työ kohdistuu niin yksilötasolla tapahtuvaan työskentelyyn kuin verkostoissa ja rakenteissa tapahtuvaan työhön.

4.5 Moniammatillinen liikkuva työ

Nykyiset palvelut perustuvat kehittyneeseen ammatillisuuteen, jossa tarkastellaan sosiaalisia ongelmia hyvin hienojakoisesti. Tämän myötä palvelut ovat sektoroituneet ja diskursiivisoituneet eli keskittyneet pitkälti suunnitteluun ja arviointiin. Nykyisissä palveluissa yksi ammattilainen vastaa pääosin vain omasta osa-alueestaan erityispätevyytensä mukaisesti. Asiakkaan tarvitsemien palvelujen tarjoamiseen ja tuottamiseen tarvitaan kuitenkin yleensä useita eri toimijoita, jotka voivat olla niin viranomaisia tai muita tahoja. Mikään ammattiryhmä tai ammattilainen ei voi yksin taata laadukasta ja hyvää asiakastyötä, jos asiakkaan tarpeet ovat moninaiset. Palveluista tulee helposti hierarkisia ja niissä eteneminen on hidasta ja monimutkaista, kun toimijoita asiakkaan asiassa on useita. Työskentelyn tulee olla tulevaisuudessa yhä enemmän moniammatillista yhdessä tekemistä, jossa asiakas on aktiivinen toimija ammattilaisten kanssa. (Mäkisalo-Ropponen 2016, 9-11; Toikko 2012, 154-156.)

Moniammatillisuus on ammattiryhmien ja eri sektoreiden välistä yhteistyötä. Moniammatillisessa työskentelyssä päästään yhteisöllisempään ja asiakaslähtöisempään työskentelyyn, jos asiakas otetaan vahvasti mukaan. Yhteisöllinen työ vaatii uudenlaista osaamista ja työhön asennoitumisen muutosta. Tärkeää on yhteinen toiminta yhteisen päämäärän eteen. Jos moniammatillinen yhteistyö ei toimi, se voi haitata asiakkaan kokemusta palvelusta ja estää asiakkaan asioiden etenemisen palveluissa. (Lindholm & Voght 2017, 260; Mäkisalo-Ropponen 2016, 9-11; Yli-Houhala, 2012,68.)

Palveluiden tulisi pystyä vastaamaan asiakkaan tarpeisiin eikä palvelut saisi lähteä vain palvelujärjestelmän lähtökohdista. Asiakas tarvitsee usein nopeasti läheltä saatavia palveluja. Palveluiden pitäisi siis olla saatavissa siellä missä kansalaiset asuvat ja elävät eli tuen tulisi tapahtua mahdollisimman pitkälle kodeissa, kaduilla ja kylillä. (Toikko 2012 154.) Sosiaalihuoltolain mukaan kotiin annettavien palvelujen tulisi olla ensisijainen tukimuoto muihin asumisen palveluihin nähden (SHL 1301/2014). Kotiin vietävä tuki on yksilöllistä asumisen tukea, jossa tavoitteena on vahvistaa asiakkaan voimavaroja, arjen tietojen ja taitojen lisäämistä ja ohjausta tarvittavien palvelujen piiriin (Rasilainen 2018,208). Kotiin vietävästä tuesta käytetään myös termiä liikkuva tuki. Liikkuva tuki voi olla myös muuta kuin kotiin kohdistuvaa tukea. Liikkuvalla tuella voidaan käsittää kotiin vietävän tuen lisäksi muualle asiakkaan ympäristöön suuntautuvaa tukea.

Yhdistettäessä monialainen työ ja liikkuva tuki ollaan pitkällä asumissosiaalisen työn toteuttamisessa asunto ensin periaatteen mukaisesti. Suomessa ja muualla maailmalla on tehty erilaisia kokeiluja liikkuvasta moniammatillisesta työstä. Asunnottomuustyössä on usein esitetty vaihtoehtoisiksi ACT ja FACT -malleja. Pääsääntöisesti nämä moniammatillisen liikkuvan tuen mallit ovat olleet mielenterveyden ongelmien hoitoon ja tukeen liittyviä malleja. ACT (assertive community treatment) malli ja siitä kehittyneempi FACT (Flexible, Assertive, Community, Treatment) malli ovat psykososiaalisia malleja, joissa moniammatillinen ryhmä tarjoavat asiakkailleen apua ja hoitoa sairauksiin ja niiden oireisiin sekä käytännön apua päivittäiseen elämään, että kuntoutumiseen. Näissä malleissa yksi monialainen ryhmä hoitaa työskentelyn asiakkaan kanssa. (Benjaminsen 2014, 12; Van Veldhuizen & Bähler 2013, 10-11.)

ACT -malli on kehitetty jo 1970-luvulla Yhdysvalloissa. ACT-malli on liikkuvan tuen muoto, jossa ryhmä sosiaali- ja terveydenhuollon työntekijöitä tekevät yhdessä töitä asiakkaan tukemiseksi. ACT -mallissa kaikki työntekijät tuntevat asiakkaan ja työskentely asiakkaan kanssa on tiivistä. ACT -mallissa työskennellään asiakkaiden kanssa, joilla on vakavia päihde- ja mielenterveysongelmia. Asiakkailla on monimutkaisia tuen tarpeita ja heillä on vaikeuksia päästä käytössä oleviin palveluihin. (Benjaminsen 2014, 12; Van Veldhuizen & Bähler 2013, 4.)

FACT -mallissa tuetaan niin vähemmän tukea tarvitsevia kuin intensiivistä tukea tarvitsevia asiakkaita. Eniten tukea tarvitsevien asiakkaiden tilannetta seurataan päivittäin. Hollannissa FACT -tiimejä on noin 200. Näihin tiimeihin kuuluu tiiminvetäjä, sairaanhoitaja, sosiaalityöntekijä, kuntoutustyöntekijä, päihdetyöntekijä, psykiatri, psykologi, työvalmentaja ja kokemusasiantuntija. Kaikki nämä tiimin jäsenet eivät työskentele tiimissä täysipäiväisesti. Asiakasta noin 80 % on kevyemmän tuen yksilöohjauksessa. Tarpeen vaatiessa asiakkaalla on mahdollisuus siirtyä nopeasti vahvaan tukeen, jolloin koko tiimi on asiakkaan tukena. Sama toimi myös toisinpäin eli tukitarpeen vähentyessä asiakas siirtyy yksilöohjaukseen. FACT-mallilla pystytään siis estämään asiakkaan tippumista palveluista tukitarpeen vaihtuessa. (Van Veldhuizen & Bähler 2013, 10-11; Karppinen 2015.)

Paavo II kaudella Suomessa toteutettiin kysely, jossa selvitettiin millaisia tiimejä hajautetun asumisen tukityössä oli käytössä eri kaupungeissa. Selvityksessä tuli esille, että tyypillisimmin tukea tarjosi sosiaaliohjaaja, jolla oli työparina sosiaalityöntekijä, lähihoitaja, nuoriso-ohjaaja, isännöinnin edustaja tai etuuskäsittelijä. Joillakin toimijoilla tiimiin kuului terveydenhuollon edustaja. Silloisessa selvityksessä ei tullut esille, että missään olisi ollut ACT -mallin kaltaista monialaista liikkuvaa tiimiä. Kokemusasiantuntijoita hyödynnettiin pääosin vain ryhmätoiminnoissa. Tämän selvityksen myötä toteutettiin pilotointityöskentely vuosina 2014-2015, jossa mallinnettiin ja kuvattiin liikkuvan tukityön malleja sekä luotiin arviointivälineitä liikkuvan monialaisen tukityön tarpeisiin. (Karppinen & Fredrikson 2016, 9-10.)

Suomessa on käytössä mielenterveys- ja päihdetyön liikkuvan tuen työmuotoja, joissa on sovellettu ACT -mallia. Näistä hyvinä esimerkkeinä ovat Porin liikkuva tuki eli Liitu ja Auroran liikkuvan avohoidon yksikkö. Porin LiiTu -liikkuvan tuen palvelu on jalkautuvaa työtä, jossa tuetaan, autetaan ja ohjataan asiakasta yksilöllisesti mahdollisimman itsenäiseen pärjäämiseen ja osallisuuteen omassa arjessa. Asiakkaita ovat mielenterveys- ja päihdekuntoutujat, neuropsykiatrisista ja elämänhallinnan vaikeuksista kärsivät henkilöt. Mallissa jalkaudutaan asiakkaan kotiin sekä kodin ulkopuolelle asiakkaan muihin toimintaympäristöihin. Työ on yksilöllisen asiakassuunnitelman mukaista tavoitteellista ja lyhytkestoista työtä. Työryhmään kuuluu vastaava sairaanhoitaja, kaksi psykiatrista sairaanhoitajaa ja kaksi mielenterveys- ja päihdetyön lähihoitajaa. Työskentelyn tavoitteena on syrjäytymisen ehkäisy ja sairaala- ja laitoshoidon tarpeen vähentäminen. (Porin kaupunki 2019.)

Auroran liikkuva avohoito pohjautuu myös ACT -malliin. Kyseessä on Helsingin psykiatrian jalkautuva moniammatillinen avohoitotyöryhmä, joka tarjoaa tehostettua psykiatrista avohoitoa. Työtä tehdään asiakkaan omassa asuin- ja elinympäristössä työparityöskentelyinä. Palvelu on suunnattu toistuvasti psykooseista ja skitsofreniasta tai skitsoaffektiivisistä häiriöistä kärsiville, joille muut hoitokeinot on todettu riittämättömiksi ja avohoitoon sitoutuminen ei ole onnistunut. Työskentelyn tavoitteena on psykoosin uusiutumisen ja toistuvien sairaalahoidojen ennaltaehkäisy kokonaisvaltaista selviytymistä tukemalla ja varmistamalla lääkehoidon toteutuminen. Palveluun pääsyyn ei tarvita lähetettä vaan yhteydenotto puhelimitse riittää. (Helsingin kaupunki 2020; Karppinen 2019,13.)

Kaupungeissa tuotetaan myös jonkin verran itse tai ostetaan kotiin annettavaa katkaisuhoidoa. Yhtä tällaista mallia kokeiltiin Jyväskylässä AUNE-ohjelman aikana. Tästä mallista tehtiin myös vaikuttavuuden arviointitutkimus. Jyväskylän kotiin annettavasta katkaisuhoidosta käytettiin nimeä Kotikonsti. Kotikonstin tavoitteena oli tukea asiakkaan päihdekierteen katkaisua asiakkaan kotona tukemalla ja motivoimalla asiakasta päihdekäytön muutoksessa ja lisäämällä asiakkaan toimintakykyä, arjen sujuvuutta ja hyvinvointia. Kyseistä palvelua toteutti hoitaja 50% työajalla ja pilotin aikana Kotikonstin käytössä oli lääkärin työpanosta. Vaikuttavuuden arvioinnin avulla voitiin todeta Kotikonstin olevan hyvin vaikuttavaa toimintaa, josta oli havaittavissa myös selkeitä kustannussäästöjä. Kustannussäästöt syntyivät erikoissairaanhoidon, sairaalahoidon ja päivystyskäyntien vähenemisestä. Taloudellinen säästö yhteiskunnalle oli noin 10 000 euroa asiakasta kohti. (Kinnunen & Ollikainen 2019, 3, 13-30.)

Tässä opinnäytetyössä tutkitaan käytännön asunnottomuustyön asiantuntijoilta saatua tietoa kentällä havaituista asunnottomuuden syistä ja tuen tarpeista. Opinnäytetyössä ei keskitytä vain mielenterveysongelmista johtuviin tuen tarpeisiin vaan tarkastellaan tuen tarpeita ja monialaista liikkuvaa työtä laajemmin. Tässä näkökulmana on monialaisen liikkuvan tuen FACT -mallin mukainen toiminta laajennettuna se käytännön työstä esille tulleisiin tuen tarpeisiin vastaavaksi.

5 TUTKIMUKSELLISEN KEHITTÄMISTYÖN TOTEUTUS

Tutkimuksellinen kehittäminen on tutkimuksen ja kehittämistoiminnan yhdistelmä, jossa kerätään tietoa kriittisesti ja systemaattisesti niin teoriasta kuin käytännöstä (Toikko & Rantanen 2009,21). Tutkimuksellisen kehittämisen lähtökohtana on suunnittelu- ja toimintamallien kehittäminen käytäntöön (Kiviniemi 2018, 233-240). Kehittämistyötä voidaan tehdä myös ilman teoriapohjaa, mutta silloin päätöksiltä puuttuvat luotettavat perustelut. Tutkimuksellisessa kehittämisessä teoriasta ja käytännöstä saatua tietoa raportoidaan sekä arvioidaan, jonka myötä tuotettua tietoa voidaan vertailla ja yleistää. (Ojasalo, Moilanen & Ritolahti 2014.) Pelkästään teoreettisten lähestymistapojen tai teoriasta johdettujen tutkimustulosten perusteella on vaikeaa ohjata sosiaali- ja terveysalan asiakastyötä (Toikko & Rantanen 2009, 21).

Tässä opinnäytetyössä on kyse tutkimuksellisesta kehittämisestä, jossa kerätään tietoa teoriasta sekä eri asiantuntijoilta ja käytännön toimijoilta sekä kokemusasiantuntijoilta laadullisen tutkimusmenetelmän avulla. Teoriasta saatavan tiedon ja käytännöstä tulevan tarpeen ja tiedon yhteensovittamisesta saadaan pohja kehittämissuunnitelmalle.

5.1 Opinnäytetyön tavoite ja tarkoitus

Tämä opinnäytetyö oli osa Asunnottomuuden ennaltaehkäisyyn kuntastrategiat -hankkeen kehittämistyötä. Työn toimeksiantajana on hankkeen hallinnoija Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARA. Opinnäytetyön tarkoituksena on tuottaa tietoa käytännön asunnottomuustyön asiantuntijoiden arjessa havaitsemista monialaisen liikkuvan tuen tarpeista ja laatia kehittämissuunnitelma monialaisesta liikkuvasta tuesta asunnottomuuden ennaltaehkäisy työhön. Opinnäytetyössä laaditun kehittämissuunnitelman tavoitteena on vähentää sektoroituneiden ja pirstaleisten palvelujen sekä palvelujen tavoittamattomuuden aiheuttamaa asunnottomuutta.

Opinnäytetyötä varten tulee selvittää, millaisia tuen tarpeita asunnottomuuden uhan alla olevilla henkilöillä on ja mitkä tahot voivat tarpeisiin vastata. Lisäksi selvitetään, millä keinoilla saadaan tarvittavat palvelut asunnottomuuden uhan alla oleville henkilöille koordinoitusti. Opinnäytetyössä tehdään ehdotus monialaisen liikkuvan tuen kokoonpanosta.

Opinnäytetyössä ei toteuteta monialaisen liikkuvan tuen käytännön kokeilua vaan laaditaan kehittämissuunnitelma käytännön kokeilua varten. Kehittämisen tarkoituksena on aina muutos aikaisempaan toimintaan, jolla tavoitellaan parempaa tai tehokkaampaa toimintatapaa ja rakennetta (Toikko & Rantanen 2009,14,16). Opinnäytetyössä laaditun kehittämissuunnitelman avulla voidaan hakea rahoitusta toimintatavan ja -rakenteen luomiseen.

Kehittämissuunnitelman laadinnassa käytetään sovelletusti loogista viitekehystä eli logical framework approach-mallia (LFA). LFA malli on kehitetty jo 1960-luvulla Usa:ssa hankesuunnittelun apukeinoksi. LFA antaa perusteet tarkoituksenmukaiseen, toteutuskelpoiseen ja kestäväan toimintaan. Opinnäytetyössä kehittämissuunnitelma kootaan LFA mallin matriisiin, jolla voidaan täsmentää ja testata ideaa. Matriisi toimii työkaluna hankkeen suunnittelussa, toteuttamisessa ja sen arvioinnissa. (Innokylä 2013; Seppälä 2009, 22.)

Opinnäytetyö on prosessi, johon kuuluu useita vaiheita. Tämän opinnäytetyön prosessia voidaan kuvata alla olevan kuvion (kuvio 7) muodossa.

Kuvio 7. Opinnäytetyön prosessin kuvaus

5.2 Tutkimusmenetelmä

Laadullista tutkimusmenetelmää käytetään yleensä ihmistieteellisissä tutkimuksissa, joissa tavoitteena on ymmärtää ihmisen toimintaa. Laadullisen tutkimuksen avulla pyritään tuomaan esille ilmiöitä tai asioita ja sen avulla kehitetään malleja ja teorioita. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 73; Kananen 2014,17.) Laadullisessa tutkimuksessa tuloksia peilataan teoriaan sekä niiden pohjalta tehdään tulokintoja (Alasuutari, 2011, Luku 3.)

Tutkimuksellisen kehittämistyön tutkimusmenetelmänä käytetään tässä opinnäytetyössä laadullisen tutkimuksen menetelmää, koska se on hyvä keino kuvata todellisen elämän tilanteita (Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara 2010, 161). Opinnäytetyössä kerätään käytännöstä tietoa, jota peilataan teoriaan. Tästä saadun tiedon avulla voidaan luoda kehittämissuunnitelma.

5.3 Aineiston keruumenetelmä

Laadullisessa tutkimusmenetelmässä aineistonkeruu ja sen käsittely ovat yhteydessä toisiinsa. Aineistonkeruun yhteydessä tehty analyysi ohjaa aineistonkeruun jatkoa. (Hakala 2018, 20.) Kuopion AKU-hankkeessa kokoontui useita kertoja vuosina 2016-2019 kehittämistyöryhmiä hankkeen eri painopistealueiden mukaiseen kehittämistyöhön liittyen. Näihin työryhmiin osallistui yhteistyötahojen edustajien lisäksi kokemusasiantuntijoita. Aineistoa kerättiin näiden työryhmien muistioista. Työryhmien muistiot ovat tallennettuna Kuopion kaupungin sähköiseen arkistoon.

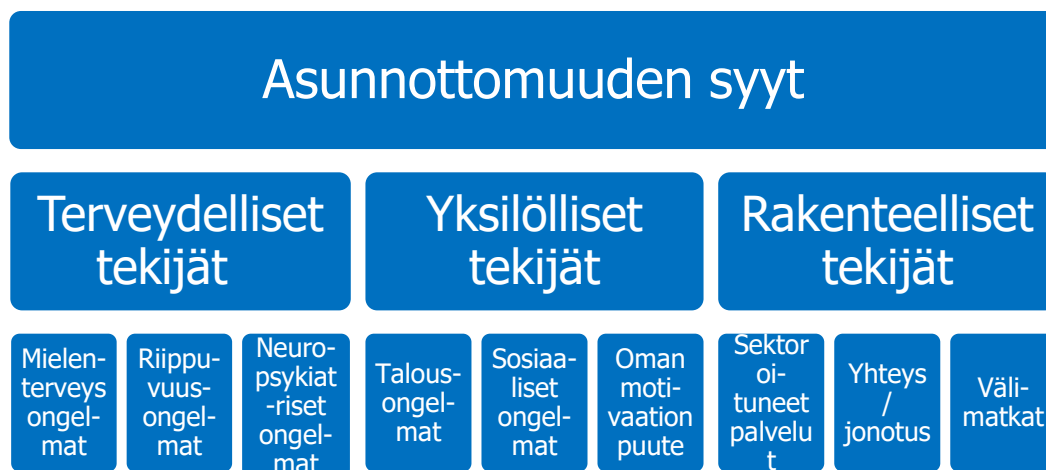
Painopistealueiden kehittämistyöhön liittyvien kehittämistyöryhmien lisäksi järjestettiin kaksi työpajaa lokakuun 2019 aikana. Nämä työryhmät keskittyivät tuottamaan tietoa monialaisen liikkuvan tuen kehittämissuunnitelmaa varten. Työpajoihin osallistui edustus Kuopion kaupungin aikuissosiaalityöstä ja erityisasumispalveluista sekä vuokrataloyhtiöstä, päihdepalveluista, mielenterveyspalveluista, asumisneuvoja 3.sektorin hankkeesta ja kaksi koulutettua kokemusasiantuntijaa. Ensimmäiseen työpajaan osallistui viisi henkilöä ja toiseen työpajaan osallistui kymmenen henkilöä. Työpajoissa kerättiin käytännön tietoa asunnottomuustyössä tehdyistä havainnoista asunnottomuuden syistä ja tuen tarpeista. Havaintoja työstettiin puuanalyysin avulla.

5.4 Aineiston analysointi

Muistioista saatua aineistoa käsiteltiin sisällönanalyysin avulla. Sisällönanalyysissä tutkimuskysymykset ohjaavat millaisia sisältöjä analysoidaan ja mitkä asiat jätetään analyysin ulkopuolelle. Tietoa on käsiteltävä systemaattisesti ja objektiivisesti. Aineistosta saatu tieto käsitteellistettiin ja koottiin loogiseksi kokonaisuudeksi. Näin sen avulla voi tehdä tiivistelmiä sekä päätelmiä aineistosta. (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2009, 137; Tuomi & Sarajärvi 2009, 103 – 104.)

Sisällönanalyysistä sekä työpajoista saadut aineistot koottiin puuanalyysin mukaisiin ongelma- ja tavoitepuu malleihin. Puuanalyysiä käytetään LFA mallin analysointimenetelmänä. Puuanalyysi pohjautuu kausaalisuuden käsitteeseen eli syy-seuraus suhteisiin. Ongelmapuulla saadaan syyt määriteltyä ja tavoitepuun avulla muutetaan ongelmat tavoitteiksi. Tavoitteet ovat ratkaisuja ongelmille ja se selkeyttää toimenpiteitä mitä tulee tehdä ongelman ratkaisemiseksi. Ongelma- ja tavoitepuun myötä voidaan työstää LFA mallin matriisi, jossa voidaan vielä täsmentää ja testata ideaa. (Innokylä 2013; Seppälä 2009, 22; Örtengren 2004,10.)

Ongelmapuun (kuvio 8) avulla vastataan kysymykseen, millaisia tuen tarpeita asunnottomilla tai asunnottomuuden uhan alalla olevilla henkilöillä on. Ongelmapuuhun on koottu sisällönanalyysistä ja työpajoista nousseet asunnottomuuden syyt.

Kuvio 8. Asunnottomuuden syyt ongelmapuomallissa

Terveydellisten, yksilöllisten ja rakenteellisten tekijöiden todettiin aiheuttavan asunnottomuutta tai sen uhkaa. Terveydellisistä tekijöistä mielenterveyden ongelmien, riippuvuuksien ja neuropsykiatrisien vaikeuksien todettiin olevan asunnottomuuteen johtavia syitä. Yksilöllisiä syitä asunnottomaksi joutumisen osalta olivat taloudelliset ja sosiaaliset ongelmat sekä oman motivaation puute. Oman motivaation puute voi näkyä asioiden hoitamatta jättämisenä tai palveluihin sitoutumattomuutena. Rakenteiden aiheuttamaa asunnottomuutta synnyttää palvelujen tavoittamisen vaikeus. Palvelut ovat sektoroituneita, palveluihin pääsy voi olla vaikeaa ja välimatkat ovat pitkiä.

Tavoitepuulla (kuvio 9) vastataan kysymykseen, millä tuella voidaan vastata edellisessä ongelmassa (kuvio 8) esille tulleisiin asunnottomuuden syihin, jotta asunnottomuutta voidaan ehkäistä.

Kuvio 9. Asunnottomuuden ennaltaehkäisyyn suuntaava tavoitepuu

Ongelmapuussa todettiin mielenterveyden, riippuvuuksien ja neuropsykiatristen ongelmien aiheuttavan asunnottomuutta. Näihin ongelmiin voivat vastata terveydenhuollon ammattilaiset. Talousongelmissa ja sosiaalisissa ongelmissa sosiaalityö on oikea taho auttamaan. Sosiaalityön tehtävänä on myös tehdä motivointityötä. Rakenteellisten ongelmien todettiin ongelmapuuanalyysissä myös aiheuttavan asunnottomuutta. Tavoitepuussa todetaan tarvittavan rakenteellisen työn muutosta. Tämä onnistuu pienentämällä kynnyksiä sekä vähentämällä jonotusaikoja palveluihin pääsystä. Koska välimatkojen havaittiin olevan ongelma, tulee työntekijöiden pystyä liikkumaan asiakkaiden luokse.

Aineistosta tehdyn analyysin perusteella voidaan sanoa, että tarvitaan terveydenhuollon ja sosiaali- huollon ammattilaisia sekä rakenteellista muutosta asunnottomuuden ennaltaehkäisemiseksi. Aiemmin esitettyjen puuanalyysien myötä päästään tarkemmin tarkastelemaan mitä ammattilaisia konkreettisesti tarvittaisiin työskentelemään asunnottomuuden ennaltaehkäisyn eteen. Aineiston analysoinnissa käytetään yhä puuanalyysi mallia. Seuraavassa kuviossa (kuvio 10) esitetään sekä ongelmapuu että tavoitepuu samassa, jotta asian hahmottaminen helpottuu.

Kuvio 10. Monialainen liikkuva tuki asunnottomuuden ennaltaehkäisyssä

Tämän puuanalyysin (kuvio 10) avulla selvitettiin konkreettiset toimijat, joilla monialainen liikkuva tuki kannattaisi toteuttaa. Terveystellisiin ongelmiin voivat vastata psykiatrinen hoitaja mielenterveysongelmien osalta, riippuvuuksien osalta päihdehoitaja ja neuropsykiatristiin ongelmiin asumisen turvaamisessa voisi toimia toimintaterapeutti. Yksilöllisiin tekijöihin liittyviin talous- ja sosiaalisiin on-

gelmiin hyvänä työparina olisi sosiaalityöntekijä sekä sosiaaliohjaaja tai asumisneuvoja. Motivointityöhön kokemusasiantuntija olisi paras henkilö, koska hänellä on kokemusta ongelmista selviytymisestä. Näiden toimijoiden taustalla olisi hyvä olla lääkäri, jolta hoitajat, terapeutit sekä sosiaalityön asiantuntijat voivat pyytää konsultaatiota. Kun monialaisen liikkuvan tuen rakenteet ovat vielä selkeytymättä, kannattaisi toimintatapaa lähteä toteuttamaan hankehenkilöstön avulla. Rakenteiden toimintatavan muutoksesta vastaisi hankepääällikkö koordinaattorin kanssa, jolloin liikkuvassa työssä toimivien aika olisi käytettävissä mahdollisimman paljon konkreettiseen asiakastyöhön. Kaikkien tässä esitettyjen ammattilaisten tulisi tehdä liikkuvaa työtä. Tarvittaessa myös lääkärin tulisi tehdä kotikäyntejä.

5.5 Eettisyys ja luotettavuus

Opinnäytetyön aihe nousi suoraan käytännön työssä havaitusta tarpeesta sekä aikaisemmin tehdyistä selvityksistä ja tutkimuksista, joissa oli havaittu asunnottomuuden taustalla moninaisia ongelmia sekä tuen tarpeita. Näin ollen oli eettisesti perusteltua tutkia aihetta lisää tutkimuksellisen kehittämisen avulla. Tutkimukselle haettiin tutkimuslupa Kuopion kaupungin ohjeistuksen mukaisesti perusturvan ja terveydenhuollon palvelualueelta. Tutkimusaineistossa ei käsitelty henkilötietoja.

Aineistoa kerättiin AKU-hankkeen työryhmien muistioista, jolloin saatiin kattavasti eri toimijoiden näkemyksiä asiakkaiden arjen haasteista sekä tarpeista. Opinnäytetyötä varten järjestettyihin työpajoihin kutsuttiin AKU-hankkeessa monialaisen liikkuvan tuen työryhmään aikaisemmin osallistuneita henkilöitä tai heidän työyhteisönsä edustajia. Työpajoihin kutsutuista kaikki asiantuntijat työskentelivät asiakastyössä, joissa asunnottomuus tai sen uhka on arkipäivää. Työpajoihin osallistuneet kokemusasiantuntijat olivat itse kokeneet useita asunnottomuusjaksoja eri syiden vuoksi. Työpajoihin osallistuneiden myötä saatiin viimeisintä tietoa tämän hetken tilanteesta asunnottomuustyön kentältä. Työpajoihin osallistuminen oli vapaaehtoista. Työpajoihin kutsuttuja informoitiin opinnäytetyön tutkimukseen osallistumisesta jo työpajan tapaamiskutsussa kirjallisesti. Kutsussa kerrottiin, millaisesta aineistonkeruusta on kyse, mitä työpajaan osallistujilta odotettiin sekä heidän ajankäytönsä tarve (Liite1). Työpajat järjestettiin nopealla aikataululla ja tämä aiheutti haasteita kutsuttujen osallistumisessa työpajoihin. Kokonaisuudessaan työpajoihin saatiin haasteista riippumatta hyvä edustus.

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuteen vaikuttavat tutkimuskohteen sekä aineistojen tulkinnan ja teorian yhdistettävyyden. Laadullista tutkimusta tehdessä merkittävässä asemassa työn luotettavuudessa on itse tutkija. Tutkijan tulee tulkita oikein tutkimukseen liittyvää aineistoa ja tutkimukseen osallistuneiden tuottamaa aineistoa. Tutkijan tulee olla kriittinen omia valintoja kohtaan, koska tulkintoihin voi vaikuttaa tutkijan oma arvomaailma sekä tausta. (Vilka 2015, 125,195-198.) Tämän opinnäytetyön tekijällä on vahva näkemys Kuopion asunnottomuustyön tilasta ja siinä esiintyvistä haasteista. Tämän takia kyseistä tutkimusta tehdessä peilattiin saatuja tuloksia aikaisemmin toteutettuihin tutkimuksiin sekä teoriaan. Lisäksi opinnäytetyöntekijän aineiston analyysissä tekemät tul-

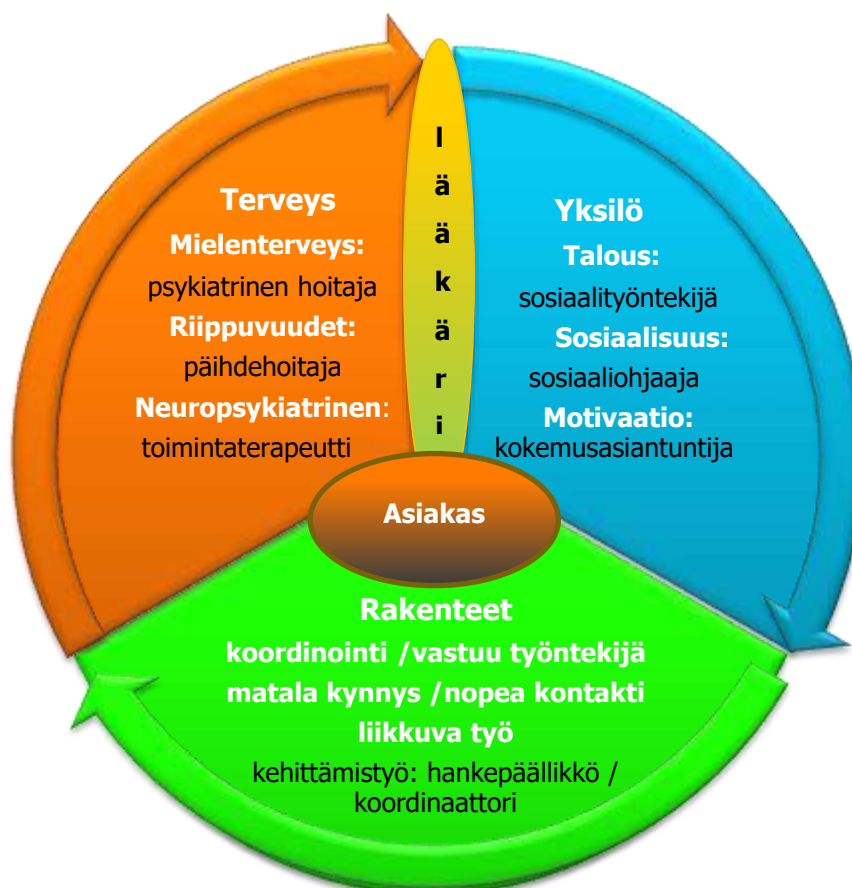
kinnat todennettiin Kuopion AKU-hankkeen kehittämissuunnittelutyöpajoihin osallistujilla. Näin pyrittiin varmistumaan siitä, ettei tutkijan oma näkemys ja asiantuntijuus vaikuttanut väärentävästi tutkimuksen tuloksiin.

Laadullinen tutkimus ei välttämättä ole yleistettävissä vaan jokainen tutkimus on oma kokonaisuutensa (Vilka 2015, 195-198). Tätä opinnäytetyötä tulkittaessa tulee huomioida, että työ on tehty paikallisesti Kuopiossa. Opinnäytetyön tulokset ovat kuitenkin yleistettävissä, koska niin valtakunnalliset kuin kansainväliset tutkimukset ja selvitykset antavat saman suuntaisia tuloksia monialaisen liikkuvan tuen tarpeesta.

6 TULOKSENA KEHITTÄMISSUUNNITELMA

Opinnäytetyössä todettiin terveydellisten, yksilöllisten ja rakenteellisten tekijöiden aiheuttavan asunnottomuutta tai sen uhkaa. Mielenterveys-, riippuvuus- ja neuropsykiatriset vaikeudet ovat yleisimpiä terveydellisiä ongelmia. Yksilöllisiä vaikeuksia aiheuttavat taloudelliset ja sosiaaliset ongelmat sekä motivaation puute. Motivaation puute näkyy asioiden hoitamatta jättämisenä tai palveluihin sitoutumattomuutena. Palveluiden sektoroituneisuus, niiden vaikea saavutettavuus pitkien välimatkojen kanssa ovat rakenteellisia ongelmia, joita voidaan vähentää monialaisella koordinoitulla liikkuvalla yhteistyöllä.

Alla olevassa kuviossa (kuvio 11) on kuvattuna monialaisen liikkuvan tuen kehittämissuunnitelma. Työn keskiössä tulee olla asiakas, jonka asuminen on vaarantunut ja hän tarvitsee tukea asumisen onnistumisessa. Asiakkaan kanssa räätälöidään tuki hänen tarpeidensa mukaiseksi. Ammattilaisista monialaista liikkuvaa tukea toteuttamaan tarvitaan psykiatrinen hoitaja, päihdehoitaja, toimintaterapeutti, sosiaalityöntekijä, sosiaaliohjaaja tai asumisneuvoja, kokemusasiantuntija ja lääkäri joustavasti asiakkaan tarpeen mukaan. Kuviossa on kuvattu lääkärin työpanos pieneksi terveydellisen ja yksilöllisen tuen väliin. Tällä tarkoitetaan sitä, että lääkärin työpanos voi olla konsultoivaa hoidon tarpeen arviointia ja työpanos on niin terveydellisen kuin yksilöllisen tuen käytössä ilman turhia viivytyksiä. Monialaisen liikkuvan tuen kehittämiseen alkuvaiheessa tarvitaan koordinaatiotyötä. Tämä kannattaa toteuttaa hankkeen muodossa, jotta saadaan työn kehittämiseen ja mallintamiseen tarvittavaa resurssia.

Kuvio 11. Monialaisen liikkuvan tuen kehittämissuunnitelma

Monialaisen liikkuvan tuen kehittämistyön tarkoituksena on asunnottomuuden ennaltaehkäisy asiakkaan tarpeisiin räätälöidyn tuen avulla. Kehittämissuunnitelman avulla voidaan luoda ja vakiinnuttaa toimintamalli monialaisesta liikkuvasta tuesta. Monialaisen liikkuvan tuen käytäntöön saattamiseksi tarvitaan toimijoiden sitoutumista, ammattitaitoa ja tarvittavien resurssien kohdistamista työhön.

LFA-mallin matriisi on hyvä keino kehittämistyön suunnitteluun ja mahdollisen hankerahoituksen hakemiseen. Matriisi toimii työkaluna myös hankkeen toteuttamisessa ja sen arvioinnissa. Sen avulla selvitetään mitä halutaan saada aikaan, millä tavoin sekä mitä resursseja tarvitaan. Matriisin avulla pohditaan myös, miten tuloksia mitataan ja mistä tietoa saadaan. (Innokylä 2013; Seppälä 2009, 22; Örtengren 2004,10).

Alla olevassa taulukossa (taulukko 1.) on LFA mallin matriisi, jota luetaan alhaalta ylöspäin ja vasemmalta oikealle. Alimman tason tulee toteutua, jotta päästään seuraavalle tasolle hankkeessa.

Kertomus	Mittarit	Mittaustapa	Oletukset ja riskit
<p>Yleistavoitteet (strategia-taso): Asunnottomuuden vähentäminen ja ennaltaehkäisy</p> <p>Korjaavien palvelujen käytön väheneminen</p>	<p>(Vaikutus) mittarit</p> <p>Asunnottomien määrät Häätömäärät</p> <p>Vaikuttavuuden arviointimittari</p>	<p>Tiedonlähteet ja käytetyt menetelmät</p> <p>Asunnottomuustilastot Käyntimäärät palveluissa</p>	
<p>Tarkoitus / hankkeen erityiset tavoitteet: Tuetaan asunnottomia asunnon saannissa ja tuetaan asumisessa.</p> <p>Tarvittavat monialaiset palvelut saatavissa yhden luukun periaatteella.</p> <p>Vähennetään sairaala, tk, poliisi yms. palvelujen käyttöä</p>	<p>(Tulos) mittarit</p> <p>Asunnottomat saa asuntoja tuen turvin.</p> <p>Asuminen onnistuu tuen avulla.</p> <p>Siirtymiset muiden palvelujen piiriin.</p> <p>Palveluiden käytön mitaaminen</p>	<p>Tiedonlähteet ja käytetyt menetelmät</p> <ul style="list-style-type: none"> asiakaspalaute vaikuttavuuden arviointi palveluiden käytön muutoksista tilastot asuntojen saannista, asumisen onnistumisista sekä siirtymisestä muihin palveluihin hankeraportit kentältä saatu palaute 	<p>Oletukset yleistavoitteiden ja tarkoituksen välillä Hankkeen vaikutuksen näkyvät palveluihin sitoutumisessa ja asumisen onnistumisessa.</p> <p>Sekä päällekkäisen työn vähentyminen</p>
<p>Hankkeen tulokset / tuotokset: Luodaan ja vakiinnutetaan kumppanuudet, toimintamalli monialaisen liikkuvan tuen toteuttamiseksi.</p>	<p>(Tuotos) mittarit</p> <ul style="list-style-type: none"> toimivat kumppanuudet monialaisen liikkuvan tuen toimintamalli montako asunnottomia / asunnottomuuden uhatta olevaa henkilöä osallistuu hankkeeseen 	<p>Tiedonlähteet ja käytetyt menetelmät</p> <ul style="list-style-type: none"> raportit tiedonvaihto tiimikouksissa dokumentit osallistujista 	<p>Oletukset tuotosten ja tarkoituksen välillä Hankkeeseen osallistuminen tukee asumisen onnistumista tai asunnon saantia</p> <p>Tietosuojaan liittyvien asioiden ratkaiseminen</p> <p>Edellyttää johdon sitouttamista toimintaan.</p>
<p>Toiminnot:</p> <p>Monialaisen liikkuvan tuen suunnittelu, organisointi ja toteuttaminen</p>	<p>Resurssit (joita tarvitaan saamaan aikaan toiminnot) Vaadittavat resurssit liikkuvan tuen toteuttamiseen: henkilöstö; hankepäällikkö, koordinaattori, psykiatrinen hoitaja, päihdehoitaja, toimintaterapeutti, sosiaalityöntekijä, sosiaaliohjaaja, kokemus-asiantuntija, konsultoiva lääkäri , laitteet, liikkuminen, tilat, tiedottaminen</p>	<p>Kustannukset (resurssien käytöstä) Hankerahoitusta koordinaattorin, kokemusasiantuntijan, hankepäällikön palkkoihin sekä osuus muiden toimijoiden palkoista Matkakustannuksien korvaus</p> <p>Kustannusten seuraaminen kirjanpidosta ja kootusti hankerahoituksen maksatuksessa</p>	<p>Oletukset toimintojen ja tuotosten välillä Tavoiteltava toimintamalli on osin toteutettavissa nykyisin käytettävissä olevin resurssin. Palveluja uudelleen suunnaten.</p> <p>Edellyttää toteuttajien sitoutumista, ammattitaitoa ja resurssien kohdentamista sekä koordinoivan hanketyön rahoittamista</p>

Matriisissa lähdetään hankkeen toiminnoista kohti yleisiä tavoitteita. Hankkeen toimintoja ovat monialaisen liikkuvan tuen suunnittelu, organisointi ja toteuttaminen. Toimintojen myötä luodaan ja vakiinutetaan toimintamalli monialaisen liikkuvan tuen toteuttamiseksi. Tavoiteltava toimintamalli on osin toteutettavissa nykyisin käytettävissä olevin resurssein palveluja uudelleen suunnaten. Toimintamallin kehittämistyössä on tarve hanketyölle, jossa on resurssia kehittämiseen. Toimintamallin luominen ja toteuttaminen edellyttävät toimijoiden sitoutumista, ammattitaitoa ja resurssien kohdentamista työhön. Kustannuksia luovat erillisenä ainakin koordinoitutyön, kokemusasiantuntijan sekä hankepäällikön palkat sekä osuudet muiden toimijoiden palkoista. Huomioitava on kuluja laskettaessa liikkuvasta työstä aiheutuvat matkakustannukset.

Toimintamallin onnistumiseen tarvitaan toimivat kumppanuudet eri alojen yhteistyön onnistumiseksi. Toiminnassa tulee panostaa tiedon saantiin ammattilaisten välillä. Tässä on huomioitava tietosuojaan liittyvät asiat. Asiakkaalta saatu kirjallinen lupa tietojen vaihtoon on tärkeässä asemassa. Monialaisen liikkuvan tuen toimintamallin tarkoituksena on, että asiakkaiden saama tuki tukee asumisen onnistumista tai helpottaa asunnon saantia. Asiakkaiden tarvitsemat palvelut ovat toimintamallin myötä saatavissa yhden luukun periaatteella eli asiakkaan ei tarvitse pohtia keneen ottaa yhteyttä saadakseen tarvitsemansa avun. Kustannusten vähentämisen näkökulmasta tuen avulla pyritään vähentämään asunnottomuudesta koituvia kustannuksia yhteiskunnalle sekä asiakkaan eri paikoissa tarvittavien palveluiden käytön vähentymisenä. Jotta monialaisen liikkuvan tuen toimintamallin vaikuttavuus voidaan todentaa, tulee alusta lähtien mitata vaikuttavuutta. Monialaisen työn vaikutukset näkyvät palveluihin sitoutumisena ja asumisen onnistumisina sekä päällekkäisen työn vähentymisenä.

Yleisellä tasolla monialaisen liikkuvan tuen tavoitteena on asunnottomuuden vähentyminen ja asunnottomuuden ennaltaehkäisy sekä korjaavien palveluiden käytön vähentyminen. Näitä voidaan mitata asunnottomuustilastoilla, häätömäärillä sekä vaikuttavuuden arvioinnin mittaamisella. Matriisia voi siis käyttää niin hankesuunnittelussa kuin sen toteuttamisessa ja arvioinnissa. Tämän matriisin myötä on helppo lähteä tekemään hankehakemusta toiminnan rahoittamista varten.

7 POHDINTA

Asunnottomuudesta aiheutuvat kustannukset ovat iso menoerä yhteiskunnalle. Tämä lisäksi asunnottomuus aiheuttaa yksilölle suuren syrjäytymisvaaran, jonka myötä huono-osaisuus vain kasvaa. Tämän vuoksi kannattaa tutkia ja kokeilla erilaisia asunnottomuuden vähentämisen ja ennaltaehkäisykeinoja. Tässä opinnäytetyössä käsiteltiin yhtä mahdollisuutta vaikuttaa asunnottomuuteen asuntoensin periaatteen mukaisesti monialaisen liikkuvan tuen avulla.

Nykyisessä (2019) hallitusohjelmassa on kirjattuna asunnottomuuden puolittamistavoite. Lisäksi käynnistymässä on Ympäristöministeriön koordinoima asunnottomuuden yhteistyöohjelma sekä Tulevaisuuden sosiaali- ja terveystyökeskus -ohjelma, joissa kaikissa on elementtejä monialaisen sekä liikkuvan tuen kehittämiseen. Tarve monialaiselle liikkuvalla tuella tuli esille myös tässä opinnäytetyössä. Kunnilla ja kuntayhtymillä on vastuu sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä. Nykyisessä kuntataloudessa ollaan todella haastavassa tilanteessa. Haastavassa taloudellisessa tilassa kuntien ja kuntayhtymien kannattaa hyödyntää erilaisia hankerahoituksia toiminnan kehittämisessä. Opinnäytetyössä laadittu kehittämissuunnitelma voi ohjata toiminnan eteenpäin viemisessä sekä toimia apuna hankerahoitusta haettaessa.

Käytännön toteutusta mietittäessä kannattaa pohtia, tarvitaanko erillistä yksikköä hoitamaan monialaista liikkuvaa työtä, jolloin eriydytään helposti peruspalveluista. Vai voisiko monialainen liikkuva työ olla tapa tehdä työtä, jolloin tarvittavat työntekijät työskentelisivät nykyisissä organisaatioissaan. Jos monialainen liikkuva tuki olisi tapa tehdä työtä, voitaisiin varmistaa asiakkaan integroituminen peruspalveluihin suuremman tuen tarpeen poistuttua. Monialainen liikkuva tuki on asumissosiaalista työtä, jonka tavoitteena on asunnottomuuden vähentäminen ja ennaltaehkäisy. Kaikilla monialaista liikkuvaa työtä tekeville tulee olla vahva asumissosiaalisen työn osaaminen. Asumissosiaalisen työn osaamisen vaatimus voi aiheuttaa tarvetta uudelle osaamiselle ja koulutukselle.

Tämän opinnäytetyön kantavana ajatuksena oli asiakkaan näkökulma. Tällä hetkellä asiakkaan avunsaanti voi olla haasteellista ja palvelut ovat sekä sektoroituneita että pirstaleisia. Palveluiden tulee olla asiakkaan tarpeisiin nähden riittävät ja tarkoituksen mukaiset. Monialainen liikkuvan tuen kehittämissuunnitelma on laadittu juuri sillä ajatuksella, että palvelut olisivat koordinoitumpia ja helpommin saavutettavissa. Näin asiakkailla olisi parempi mahdollisuus säilyttää asuntonsa tai saada uusi asunto tuen turvin.

Opinnäytetyö oli osa AKU-hankkeen kehittämistyötä, joka hankkeen päättymisen jälkeenkin voi luoda uusia mahdollisuuksia kehittämistyön jatkumiselle. Työ asunnottomuuden ja asunnottomuuden ennaltaehkäisemiseksi jatkuu hyvin laajalla rintamalla Suomessa. Toivottavasti tästä opinnäytetyöstä on apua jatkotyöskentelyssä. Monialaista liikkuvaa tukea kannattaa kokeilla, mutta kokeillessa tulee huomioida myös sen vaikuttavuus. Kokeilun aikana pitää tehdä vaikuttavuuden arviointia, jotta voidaan todentaa monialaisen liikkuvan työn hyödyt asunnottomuuden vähentämiseen ja sen taloudellinen kannattavuus.

Monialainen liikkuva tuki asunnottomuuden ennaltaehkäisyn keinona opinnäytetyö kruunasi oman työni AKU-hankkeessa. Opinnäytetyönä tehdyn tutkimuksellisen kehittämisen ja sen raportoinnin avulla koin saavani vahvistuksen koko hankkeen aikana esille tulleista asiakkaiden palveluiden saatavuuden ja sektoroituneiden palvelujen haasteista. Toivon tämän opinnäytetyön johtavan kokeiluun, jonka avulla asiakkaiden palvelutarpeet tulevat nykyistä paremmin huomioiduksi sekä pitemmällä tähtäimellä sen vaikuttavan asunnottomuuden vähenemiseen.

LÄHTEET

ALASUUTARI, Pentti 2011. Laadullinen tutkimus 2.0. Tampere. Vastapaino.

ARA 2019a. Asumisen rahoittamis- ja kehittämiskeskus. [verkkojulkaisu] Asunnottomat 2018. Selvitys 3/2019. [Viitattu 2019-06-26] Saatavissa: [https://www.ara.fi/fi-FI/Tietopankki/Tilastot_ja_selvitykset/Asunnottomuus/Asunnottomat_2018\(49593\)](https://www.ara.fi/fi-FI/Tietopankki/Tilastot_ja_selvitykset/Asunnottomuus/Asunnottomat_2018(49593))

ARA 2019b. Asumisen rahoittamis- ja kehittämiskeskus. [verkkosivu] Asunnottomuuden ennaltaehkäisyyn kuntastrategiat [Viitattu 2019-06-26] Saatavissa: <https://www.ara.fi/aku>

ASUNTO ENSIN 2018. [verkkosivu] Asunto ensin -malli. [Viitattu 2020-2-10] Saatavissa: <https://asuntoensin.fi/tietoa/asunto-ensin/>

AUVINEN, Juuli & HUITTINEN, Satu & TISSARI, Anniina 2019. Nuorten elämänhallinnan ja asumisen työpaja. Opinnäytetyö. Savonia ammattikorkeakoulu.

BENJAMINSEN, Lars 2014. 'Mindshift' and social work methods in a large-scale housing first programme in Denmark. Homeless in Europe. The magazines of FEANTSA.

BUSCH-GEERETSEMA, Volker & EDGAR, William & O'SULLIVAN, Eoin & PLEASE, Nicholas (2010) Homelessness & Homeless Policies in Europe: Lessons from Research. A Report prepared for the European Consensus Conference on Homelessness 2010. Brussels.

DHALMANN, Hanna & KARPPINEN, Jari 2018. Ennaltaehkäisyssä tavoitteista tekoihin. Julkaisussa: FREDRIKSSON, Peter (toim.) Yömajasta omaan asuntoon. Suomalaisen asunnottomuuspolitiikan muutos. Helsinki. Into Kustannus Oy. 155-165.

ESKELINEN, Iita 2016.(verkkojulkaisu) Ratkaisukeskeisyyttä oppimassa. Kehittämistyö ratkaisukeskeisten menetelmien ja neuropsykiatrisen osaamisen lisäämiseksi aikuispsykiatrian osastolla. Opinnäytetyö. Sosiaali- ja terveysalan kehittämisen ja johtamisen koulutusohjelma yamk. Savonia ammattikorkeakoulu. [Viitattu 2020-2-15] Saatavissa: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/122552/Eskelinen_iita.pdf.pdf?sequence=1&isAllowed=y

FEANTSA 2017. [verkkodokumentti] ETHOS. European typology of homelessness and housing exclusion. FEANTSA The European Federation of National Organisations Working with the Homeless [Viitattu 2019-07-05] Saatavissa: <https://www.feantsa.org/download/ethos2484215748748239888.pdf>

FITZPATRICK, Suzanne 2005. Explaining homelessness: A Critical realist perspective. Housing, Theory and Society 22/1 1-17

FREDRIKSSON, Peter & KAAKINEN, Juha 2018. Asunto ensin –politiikan läpimurto. Julkaisussa: FREDRIKSSON, Peter (toim.) Yömajasta omaan asuntoon. Suomalaisen asunnottomuuspolitiikan muutos. Helsinki. Into Kustannus Oy.

GRANFELT, Riitta 2015.[verkkodokumentti] Asumissosiaalinen työ: Kotiin ja rikollisuudesta irti? Y-Säätiön julkaisuja. [Viitattu 2019-9-1] Saatavissa: https://ysaatio.fi/assets/files/2015/11/asumissosiaalinen_tyo_julkaisu_web.pdf

GRANFELT, Riitta 2003. Vankilasta kotiin vai kadulle? Vangit kertovat asunnottomuudesta. Ympäristöministeriön julkaisu 613. Helsinki: Ympäristöministeriö.

HAKALA, Juha T. 2018. Toimivan tutkimusmenetelmän löytäminen. Julkaisussa: VALLI, Raine (toim.) 2018. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: Vinkkejä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä. PS-Kustannus. 14-26.

HELSINGIN KAUPUNKI 2020. [verkkosivu] Auroran liikkuvan avohoidon yksikkö [Viitattu 2020-2-23] Saatavissa: <https://www.hel.fi/helsinki/fi/kaupunki-ja-hallinto/hallinto/palvelut/palveluvaus?id=5782>

HENGITYSLIIITTO 2018. [verkkajulkaisu] Sisäilmasta oireilu ja sairastaminen ovat asunnottomuuden riskitekijä. [Viitattu 2019-7-10] Saatavissa: <https://www.hengityслиitto.fi/fi/uutiset/sisailmasta-oireilu-ja-sairastaminen-ovat-asunnottomuuden-riskitekija>

HIRSJÄRVI, Sirkka, REMES, Pirkko & SAJAVAARA, Paula. 2010. Tutki ja kirjoita. 15.–16. painos. Helsinki: Tammi.

HÖRHÄ, Kirsi 2015. Sun tutkimus ei auta, money talks. Tutkimus asunnottomuuden muutoksesta Helsingissä. Pro Gradu, sosiaalityö. Jyväskylän yliopisto. Kokkolan yliopistokeskus Chydenius.

INNOKYLÄ 2013 [nettijulkaisu] Logical Framework Approach –toimintamalli. Viitattu 2019-9-2] Saatavissa: <https://www.innokyla.fi/web/malli111677/toimintamalli>

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO, TAMPEREEN TEKNILLINEN YLIOPISTO JA KAUPUNKITUTKIMUS TA OY 2011.[verkkajulkaisu] Asunnottomuuden vähentämisen taloudelliset vaikutukset. Ympäristöministeriön raportteja 7/2011. [Viitattu 2019-06-26.] Saatavissa: http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10138/41407/YMra7_2011_Asunnottomuuden_vahentamisen_taloudelliset_vaikutukset.pdf?sequence=2&isAllowed=y

KAAKINEN, Juha 2013: Asunto ensin ja sitten. Julkaisussa HYVÄRI, Susanna ja KAINULAINEN, Sakari (toim.): Paikka asua ja elää? Näkökulmia asunnottomuuteen ja asumispalveluihin. Diakonia-ammattikorkeakoulu, A tutkimuksia 39, Helsinki, 15–24.

KANANEN, Jorma 2017. Laadullinen tutkimus pro graduna ja opinnäytetyönä. Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

KANANEN, Jorma 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylän ammattikorkeakoulu

KANANEN, Jorma 2013. Case-tutkimus opinnäytetyönä. Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

KANSANELÄKELAITOS, KELA 2019 [verkkosivu] Asumismenot perustoimeentulotuessa. [Viitattu 2020-1-20] Saatavissa: <https://www.kela.fi/toimeentulotuki-asumismenot>

KARPPINEN, Jari 2020. Varmista asumisen turva! Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn toimenpideohjelman (AUNE) loppuraportti 2016 – 2019. Kehittämissosuuskunta Avainväki.

KARPPINEN, Jari 2019a. Asunto ensin. Asumissosiaalisen työn malli maakunnille ja kumppaneille. Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn toimenpideohjelma 2016-2019 (AUNE)

KARPPINEN, Jari 2019b. Kehittämissosuuskunta Avainväki – Keycoop. Kuvio [sähköpostiviesti]. Vastaanottaja Virpi Kilpeläinen. [Tulostettu 2019-5-16.]

KARPPINEN, Jari 2019-8-14. Ohjelmajohtaja. [keskustelu] Helsinki: Kehittämissosuuskunta Avainväki – Keycoop.

KARPPINEN, Jari & FREDRIKSON, Peter 2016. [verkkajulkaisu] Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma 2012 -2015 PAAVO 2 loppuraportti. Ympäristöministeriö [Viitattu 2020-2-15] Saatavissa: https://asuntoensin.fi/assets/files/2016/10/Paavo_2_loppuraportti.pdf

KARPPINEN, Jari 2015 [verkkajulkaisu]. Amsterdam matkaraportti 30.3.-1.4.2015. Viitattu [2020-2-21] Saatavissa: http://historia.asuntoensin.fi/files/4550/Amsterdam_matkaraportti_3003-010415.pdf

KINNUNEN, Päivi & OLLIKAINEN, Marja-Liisa 2019. [verkkajulkaisu] Kotikonstin vaikuttavuus. Jyväskylän kaupunki. [Viitattu-2-23] Saatavissa: https://www.ara.fi/fi-FI/Ohjelmat/Asunnottomuuden_ennaltaehkaisyn_kuntastrategiat/Materiaalit

KIVINIEMI, Kari 2018. Design- eli suunnittelututkimus opetus- ja kasvatusalalla. Julkaisussa: VALLI, Raine (toim.) 2018. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: Vinkkejä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä. PS-Kustannus, 231-250.

KOSTIAINEN, Eeva & LAAKSO, Seppo 2013. Vailla vakinaista asuntoa olevat Helsingissä. Julkaisussa: HYVÄRI, Susanna & KAINULAINEN, Sakari (toim.) 2013. Paikka asua ja elää? Näkökulmia asunnottomuuteen ja asumispalveluihin. Diakonia-ammattikorkeakoulu.

KUOPION KAUPUNKI 2019a [verkkodokumentti] Koti kaikilla 2030 –ohjelma. [Viitattu 2019-07-02] Saatavissa: <https://www.kuopio.fi/documents/7369547/8201623/Koti+kaikilla+2030+-ohjelma.pdf/98944be8-bf24-45ac-8c07-a2e7edc7d5fe>

KUOPION KAUPUNKI 2019b [verkkodokumentti] Kaupungin valtuuston pöytäkirja 20.5.2019 § 41 [Viitattu 2019-07-01] Saatavissa: <http://publish.kuopio.fi/cgi/DREQUEST.PHP?page=meetingitem&id=2019563197-15>

LAINEN, Eveliina 2018. Matka asunnottomuuden polulle ja takaisin. Kokemuksia asunnottomuudesta. Tampereen ammattikorkeakoulu. Ylemmän ammattikorkeakoulun opinnäytetyö.

LEHIKOINEN, Keijo 2015. Asunto ensin -periaate. Hallinta ja hallinnallisuus asukkaiden näkökulmasta. Jyväskylän yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. Pro gradu -tutkielma.

LEHTONEN, Leena & SALONEN, Jari 2008. [verkkodokumentti] Asunnottomuuden monet kasvot. Ympäristöministeriö, Suomen ympäristö 3/2008, Helsinki [Viitattu 2019-6-26] Saatavissa: <https://core.ac.uk/download/pdf/14926976.pdf>

LINDHOLM, Marja & VOGT, Ilse 2017. Työnohjaus moniammatillisuuden rakentajana. Julkaisussa: HELMINEN, Jari (toim.) Asiakkaan moniammatillinen ohjaus sosiaali- ja terveydenhuollossa. Helsinki. Edita. 260-277.

MATILAINEN, Pekka & FREDRIKSSON, Peter 2018. [verkkojulkaisu] Huoneistoturvavakuutusta koskevan pilottihanke 1.11.2016– 31.12.2017. Loppuraportti. [Viitattu 2020-2-10] Saatavissa: <https://asuntoensin.fi/assets/files/2018/03/Huoneistoturvavakuutus-loppuraportti.pdf>

MÄKIPÄÄ, Eila 2019-11-22. Sosiaali- ja terveysministerin valtiosihteeri. [keskustelu] Helsinki: Valtiosihteereiden pyöreä pöytä. Asunnottomuus puolitetaan hallituskaudella – kuntien ennaltaehkäisevä työ avainasemassa. Ympäristöministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö ja oikeusministeriö.

MÄKISALO-ROPPONEN, Merja 2016. Kohti yhdessä tekemisen kulttuuria. Helsinki. Draamatyö.

OJASALO, Katri & MOILANEN, Teemu & RITALAHTI, Jarmo 2014. Kehittämistyön menetelmät. Uudenlaista osaamista liiketoimintaan. Helsinki. Sanoma Pro Oy.

O'SULLIVAN, Eoin 2008. Pathways through Homelessness. Theoretical and Policy Implications. Julkaisussa: DOHERTY, Joe & EDGAR, Bill (toim.) In My Caravan, I Feel Like Superman. Essays in Honour of Henk Meert 1963-2004. FEANTSA and Centre of Housing Research, University of St Andrews. Brussel. 71-100.

Pathways to Housing. [verkkosivu] Pathways housing first. [Viitattu 2020-2-10] Saatavissa: <https://www.pathwayshousingfirst.org/>

PERÄLÄ Riikka 2018. [verkkojulkaisu] ASUNTO ENSIN? ASUNTO VAIN? Päihde- ja mielenterveysongelmista kärsivien asukkaiden palvelutarpeet tuetun asumisen asumisyksiköissä. Ehyt ry. [Viitattu 2020-2-17] Saatavissa: <http://www.ehyt.fi/sites/default/files/tiedostot/Asunto-ensin-asunto-vain-verkkoon.pdf>

PITKÄNEN Sari & HARJU Henna & TÖRMÄ Sinikka & HUOTARI Kari & MAYER Minna & PYYKKÖNEN Sinikukka 2019. Asunnottomuusohjelmien arviointi. Ohjelmista asunnottomuustyön vakiinnuttamiseen. Ympäristöministeriö. Ympäristöministeriön julkaisuja 2019:11.

PITKÄNEN, Sari 2010 Selvitys pitkäaikaisasunnottomuuden määrittelystä ja tilastoinnista. ARA, Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskuksen raportteja 2/2010

PLEACE, Nicholas 2016 [verkkojulkaisu] Housing First Guide Europe. Feantsa. [Viitattu 2020-2-11] Saatavissa: https://housingfirstguide.eu/website/wp-content/uploads/2016/06/HFG_full_Digital.pdf

PLEACE, Nicholas & CULHANE, Dennis & GRANFELT, Riitta & KNUTAGÅRD Marcus (2015). The Finnish Homelessness Strategy. An International Review. Reports of the Ministry of the Environment. Ympäristöministeriö

PLEACE, Nicholas 2012 [verkkajulkaisu] Housing First. European Observatory on Homelessness. Feantsa. [Viitattu 2020-2-13] Saatavissa: https://www.feantsaresearch.org/download/housing_first_pleace3790695452176551843.pdf

PORIN KAUPUNKI 2020 [verkkosivu] Liikkuva tuki. [Viitattu 2020-2-23] Saatavissa: <https://www.pori.fi/sosiaali-ja-terveys/mielenterveys-ja-paihde-tyo/kuntouttavat-asumispalvelut-ja-liikkuva-tuki/liikkuva>

RASTILAINEN, Sina 2018. Sosiaalinen kuntoutus asunnottomuustyössä. Tunnistetaanko asunnottomuuden ennaltaehkäisy osaksi sosiaalista kuntoutusta. Julkaisussa: KOSTILAINEN, Harri & NIEMINEN, Ari (toim.) Sosiaalisen kuntoutuksen näkökulmia ja mahdollisuuksia. Helsinki. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja. Diak Työelämä 13.

RUUSKANEN, Petri 2015. Asunnottomuuteen yhteydessä olevat kasvuolosuhteet ja yksilölliset tekijät lapsuudessa ja nuoruudessa. Pro gradu. Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta. Itä-Suomen yliopisto

SAARI, Juho 2015. Huono-osaiset. Elämän edellytykset yhteiskunnan pohjalla. Tallinna. Gaudeamus.

SEPPÄLÄ, Piritta. 2009. Järjestökampanjoinnin kehittäminen; Case: Keskustanuorten Bensa loppuu ketju ei –ilmastokampanja. Opinnäytetyö. Tampereen ammattikorkeakoulu, ylempi amk-tutkinto, mediatuottamisen koulutusohjelma. [Viitattu 2.9.2019] Saatavissa: <http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/9303/Sepp%C3%83%3F%C3%83%3F.Piritta.pdf?sequence=2>

SUOMEN PERUSTUSLAKI 11.6.1999/731. Finlex. Lainsäädäntö. [Viitattu 2019-06-26.] Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>

SOSIAALIHUOLTOLAKI 1301/2014. Finlex. Lainsäädäntö. [Viitattu 2020-2-15.] Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141301>

TAINIO, Hannele 2009. [verkkajulkaisu] Kaupunkiköyhällistö asunnottomuuskierteessä –näkökulmia pääkaupunkiseudun pitkäaikaisasunnottomuuteen. Diakonia-ammattikorkeakoulu. B Raportteja 39 [Viitattu 2019-7-11.] Saatavissa: <https://core.ac.uk/download/pdf/37999615.pdf>

TOIKKO, Timo 2012. Sosiaalipalveluiden kehityssuunnat. Tampere. Tampere University Press.

TOIKKO, Timo & RANTANEN, Teemu 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Tampere. Tampere University Press.

TUOMI, Jouni & SARAJÄRVI, Anneli. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. Kustannusosakeyhtiö Tammi.

TUOMI, Jouni & SARAJÄRVI, Anneli. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 5. uudistettu painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi

VALTAKUNNANVOUDIN VIRASTO 2016. [verkkajulkaisu] Ulosotto Suomessa. Ulosottolaitoksen tilastoja vuodelta 2018. Valtakunnanvoudinviraston julkaisu 2019:2. [Viitattu 2019-6-26.] Saatavissa: https://valtakunnanvoudinvirasto.fi/material/attachments/vvv2/vvvlitteet/kJEYwmT4Z/Ulosotto_Suomessa_2018.pdf

VALTIONEUVOSTO 2019. Pääministeri Antti Rinteen hallituksen ohjelma 6.6.2019. Osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta. Helsinki. Valtioneuvoston julkaisuja 2019-23.

VAN VELDHUIZEN, Remmers & BÄHLER, Michiel 2013. Manual Flexible Assertive Community Treatment (FACT). International overview of research re Flexible Assertive Community Treatment.

VERKOSTOKEHITTÄJÄT -HANKE 2017. [verkkajulkaisu] Asunto ensin laatusuositukset 16.10.2017 [Viitattu 2020-1-29] Saatavissa: <https://asuntoensin.fi/assets/files/2017/10/Laatusuositukset.pdf>

VILKKA, Hanna. 2015. Tutki ja kehitä. 4. uudistettu painos. Juva: PS-kustannus

VORMA, Helena & ROTKO, Tuulia & LARIVAARA, Meri & KOSLOF, Anu. [verkkajulkaisu] Kansallinen mielenterveysstrategia ja itsemurhien ehkäisyohjelma vuosille 2020–2030. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2020:6. [Viitattu 2020-2-24] Saatavissa: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162053/STM_2020_6.pdf?sequence=4&isAllowed=y

YLI-HOUHALA, Marianna 2012. Usko siihen, että asioihin voi vaikuttaa tekemällä. Tapaustutkimus teveyssozialityöntekijöiden näkemyksistä liittyen sosiaalityön laatuun ja sen kehittämiseen. Tampereen yliopisto, Pori. Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö. Pro gradu –tutkielma. [Viitattu 2019-7-10.] Saatavissa: <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/83218/gradu05639.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

YMPÄRISTÖMINISTERIÖ 2019. [verkkotiedote] Valtiosihteereiden pyöreä pöytä: Asunnottomuus puolitetaan hallituskaudella – kuntien ennaltaehkäisevä työ avainasemassa. Tiedote 22.11.2019. Ympäristöministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö ja oikeusministeriö. [Viitattu 2020-2-15] Saatavissa: [https://www.ym.fi/fi-FI/Ajankohtaista/Tiedotteet/Valtiosihteereiden_pyorea_poyta_Asunnot\(52907\)](https://www.ym.fi/fi-FI/Ajankohtaista/Tiedotteet/Valtiosihteereiden_pyorea_poyta_Asunnot(52907))

YMPÄRISTÖMINISTERIÖ 2016. Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn toimenpideohjelma vuosille 2016-2019. Valtioneuvoston päätös 2016-6-9.

ÖRTENGREN, Kari. 2004.[verkkodokumentti] A summary of the theory behind the LFA method. [Viitattu 2019-9-2] Saatavissa: http://eejp.org/resources/lfa_approach.pdf

LIITE 1

KUOPIO

Asunnottomuuden
ennaltaehkäisyn
kuntastrategiatVipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Monialaisen liikkuvan tuen kehittämistyöryhmän työpajat I / II

Aika: Tiistai 22.10.19 klo 13.00-15.00
Torstai 30.10.19 klo 13.00-15.00

Paikka: Lastentie 1 A, D-ovi

Teidän työyhteisöstänne on osallistunut joko sinä tai joku muu edustajanne AKU-hankkeen monialaisen liikkuvan tuen työryhmään. Työryhmä kokoontuu nyt viimeisiä kertoja hankkeen aikana. AKU-hanke päättyy 31.12.2019.

Näiden tapaamisten tavoitteena on luoda kehittämissuunnitelma monialaista liikkuvasta tuesta asunnottomuuden ennaltaehkäisyn keinoksi. Kehittämissuunnitelma työstetään sosionomi yamk opinnäytetyönä. Aineisto suunnitelmaan kerätään AKU-hankkeen työryhmien muistioista ja työstetään yhdessä monialaisen liikkuvan tuen työryhmän työpajoissa. Tuleviin työpajoihin pyydetään 1-2 kokemusasiantuntijaa mukaan. Suunnitelman myötä voidaan hakea rahoitusta toimintatavan ja toimintarakenteen kehittämiseen.

Jokainen työpajaan osallistunut käyttää omaa työaikaan työpajan toimintaan. Työpajoja siis kaksi ja aikaa kuluu yhteen työpajaan maksimissaan 2 h.

Kehittämissuunnitelmassa tarvitsemme vastauksia kysymyksiin: Miten voisimme estää sektoroituneiden ja pirstaleisten palvelujen ja palveluiden tavoittamattomuuden aiheuttamaa asunnottomuutta monialaisen liikkuvan tuen turvin? Millaisia tuen tarpeita asunnottomuuden uhan alla olevilla henkilöillä on? Mitkä tahot voivat tarpeisiin vastata? Miten saada palvelut asunnottomuuden uhatta oleville henkilöille koordinoitusti?

Toivottavasti pääset osallistumaan työpajoihin ja vaikuttamaan suunnitelmaan. Varaa aika jo kalenteriisi. Aikataulu työn valmistumiseen on tiukka. Työpajat toteutuvat vain, jos saamme tutkimusluvan Kuopion kaupungilta. Ilmoitamme, jos työpajat eivät toteudu. Lisätietoja saa Virpi Kilpeläiseltä.

Ystävällisin terveisin

Virpi Kilpeläinen
Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn kuntastrategiat –hanke
p. 044 718 3203